

Eskiçağ Toplumlarının Mitolojisinde Ölümsüzlük Arayışı

(Ölümsüzlük Sembolü Olarak Bazı Bitki, Su ve Hayvanlar)

Yusuf Kılıç¹

ORCID-0000-0001-8024-8521

Elvan Eser²

ORCID- 0000-0001-5527-5413

Öz

Evren tüm canlı varlığın hayat kaynağıdır. İnsanoğlu yaratılışın itibaren bu kaynağın ve onun sunduğu hayatın gizemini anlama çabası içerisinde olmuştur. Söz konusu dürtü genç kalma ve ölüme karşı direnme gayesinin temelini oluşturmuştur. Nitekim insan hayal gücünün ürünü olan ve bazen içerisinde gerçek olayların kanıtlarını da barındıran mitsel anlatılarda genç kalma ve ölümsüzleşmenin sırlarına erişmeye çalışmıştır. Bu amaçla mitsel düşüncede bazı bitki, hayvan ve su gibi evrenin temel varlıklarının gençleştirici veya ebedilik sağlayan özellikler taşıdıklarına inanılmıştır. Bu noktada Sumerlerin efsanevi kahramanı Gilgamiş'in büyük uğraş sonucu elde ettiği ve sonra yılanı kaptırdığı "yaşam otu" ölümsüzlük arayışının sembolik ilk halkasıdır. Bu sembolik bitki zamanla form değiştirerek farklı toplumların mitolojilerinde, mantar, elma, asma ve hayat ağacı olarak işlenmiştir. Ölümsüzlük halkasının ikincisini ise "su"dur. İlk olarak evren ve insanın yaratılış destanlarında karşımıza çıkan suya gençleştirici ve ebedi hayatı sağlayıcı bir fonksiyon da yüklenmiştir. Hayvan türleri ise ölümsüzlük arayışının son halkasını oluşturmaktadır. Nitekim Eski Ön Asya toplumlarının

¹ Prof. Dr. Pamukkale Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü öğretim üyesi, ykili@pau.edu.tr.

² Öğr. Gör. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler MYO, eeser@pau.edu.tr

АКАДЕМИЧЕСКАЯ ИСТОРИЯ И МЫСЛЬ

Kılıç/atdd / 0000-0001-8024-8521-Eser/atdd/0000-0001-5527-5413

Makale Başv. Tarihi:08/10/2017

Makale Y. Kabul Tarihi:20/12/2017

mitlerinde, Türk mitolojisinde, Yunan ve daha birçok toplumun mitolojilerinde yılan başta olmak üzere bazı hayvanlara aynı görev ve fonksiyon yüklenmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Eskiçağ, Mitoloji, Ölümsüzlük, Arayış*

Eternity Seeking in the Mythology of Ancient Societies

(Some Plant, Water and Animals as the Symbol of Eternity)

Yusuf Kılıç³

ORCID-0000-0001-8024-8521

Elvan Eser⁴

ORCID- 0000-0001-5527-5413

Abstract

Universe is the life source of all creatures. Humankind has been endeavoring to understand the secrets of this source and the life offered by it since his creation. This urge founded a base for the purpose of staying young and resisting death. Thus, humankind, as a product of his fiction world which sometimes included some evidences of the real events, tried to reach the secrets of staying young and eternity in the mythological narrations. For this reason, in the mythological thinking primary assets of the universe such as some plants, animals and water were believed to have features of rejuvenation and eternity. At this point, “the life plant”, which Gilgamesh- the legendary hero of the Sumerians- achieved to obtain after several challenges and was captured by a snake, has been the first cycle of seeking eternity. This symbolic plant has changed form over time among societies and was represented by mushroom, apple, grape and life tree. The second cycle of seeking eternity has been “water”. Appearing for the first time in the creation epics of universe and mankind, “water” was attributed the functions of rejuvenation and provider of eternal life. Animal

³ Prof. Dr. Pamukkale Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü öğretim üyesi, ykili@pau.edu.tr.

⁴ Öğr. Gör. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler MYO, eeser@pau.edu.tr

kinds were the last cycle of seeking eternity. Eventually, the same task or function was attributed primarily to snakes and other animals in myths of ancient Asia Minor societies, in Turkish and Greek myths as well as the myths of many other societies.

Keywords: Ancient, Mythology, Eternity, Seeking

Giriş*

Bireyin hayatında ölüm korkusunun oldukça köklü psikolojik etkileri vardır. Bireylerin ölüm düşüncesi karşısındaki korkusu ve bu korkuya gösterdiği dirençte farklı seviyelerdedir. Öyle ki, bunu yenebilme çabası ölümsüzleşebilme güdüsünü ortaya çıkarmıştır. Çünkü insan, ölümsüzlük arzusu gereği hayatı boyunca sahip olduğu sosyal çevreden ve maddî imkânlardan ayrılmak istememiştir. Dolayısıyla hayatın, bir yerde ölümle noktalanacağı düşüncesi, bireyi duygusal ve bilişsel olarak daima huzursuz etmiştir⁵. Bu noktada ölüm korkusunun, psikolojik açıdan bireyin tüm korkularının ya da ürküntülerinin birleşme noktasında yer aldığı söylenebilir. Ölüm korkusu, gerek her bireyde varlığını hissettirmesi, gerekse şiddet ve tesirinin kuvveti bakımından diğer bütün korkulardan farklı bir yapı arz etmektedir. Bu bağlamda bireyin normal hayat akışı içinde ölüm aklına gelmez. Ancak kendisinde veya çevresinde ölüme sebep olabilecek bir takım olaylara şahit olduğu zaman bu korkuyu hissetmeye başlar. Dolayısıyla ölüm olgusu birey için mutlak bir gerçek olduğu halde, psikolojik yapısındaki narsist eğiliminden dolayı duygusal olarak ölümü kolay kolay kabullenemez. Bu sebeple ölüm onun için hâlâ korkutucu ve ürpertici bir olgu olmaya devam eder. Bununla birlikte ölüm olgusuyla ilgili yapılan psikolojik araştırmalar, bu korkunun çok boyutlu olduğunu ortaya koymuştur. Üzerinde en çok durulan tarafları ise, bilinmezlik ve yalnızlık, yakınlarını yitirme ve kişisel kimliği kaybetme, ölüm anında ıstırap

*“Eternity Seeking in the Myths of Ancient Nations (Some Plants, Water and Animals As a Symbol of Eternity)”, ismiyle The Science and Education and the Beginning of the 21ST Century in Turkey, Vol. 3, St. Kliment Ohridski University Press, Sofia 2013, s.383-400’de İngilizce olarak yayınlanan çalışmanın genişletilmiş halidir.

⁵ Mustafa Koç, “Ölüm Korkusu Üzerine Kuramsal Açıdan Psikolojik Bir Değerlendirme”, *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 6, Sakarya2002, s. 10.

çekme-ölüm sonrası cezalandırılma, geride kalanlar için endişelenme ve yok olma korkusudur. Buna istinaden ölümü bir kurtuluş, dahası ölümle gelen bir ölümsüzlük olarak görenlerin de sayısı azımsanmayacak kadar çoktur. Ayrıca insanın doğumu ve ölümü kendi elinde olmayan ve kendisi açısından kontrol edilemeyen bir olaydır. Fakat bu dünyadan ayrılış tarzı, onun yaşam ve yaşam felsefesiyle yakından ilgilidir. Ölüme karşı gösterilen tepkiler sadece otomatik bir şekilde oluşmuş tepkiler değildir. Ölüme verilen anlam insanların dünyaya bakış açılarına göre şekillenmekle birlikte bunun tam aksine yaşama verilen anlam da ölümün algılanış biçimini doğrudan etkilemektedir⁶. Tüm bunlarla birlikte bireyde bulunan bu korkunun temel nedeni, sahip olduğu serveti ve bedenini kaybetme ile her şeyin bittiği bir sona gitme endişesidir. Buna karşın dinin, yaşamın sonu olarak algılanan ölüm ve ölüm ötesi ile ilgili açıklamaları, bireyin ölüm karşısındaki gerginliğini giderici bir çözüm önerisi olabilir⁷. Böylece insanoğlu ölüm karşısında yenik düşünce, ona ölümden sonra yeniden var olacağı bir mekân bahşedilmiş ve böylelikle “cennet” fikri doğmuştur. Bu kabulleniş ile birlikte hemen her toplumda bir cennet özlemi ve ölümden sonra cenneti andıran yaşamın devam edeceği fikri ortaya çıkmıştır⁸. Ancak on binlerce yıldan bu yana inanıla gelen cennet ve sonsuz yaşam inancı bile insanları ölümsüzlük arayışından geri bırakmamıştır. Öyle ki, insan her şeyi daha fazla yaşama ve ölmek üzere üretme çabasına devam etmiştir. Gerçekten günümüzden yaklaşık 35 bin yıl öncesine kadar giden mağara resimleri bu korkunun bilindiğinin en eski tanıklarındır⁹. Nitekim tek tanrı dinleri de bu noktada ölümü izah etme yoluna gitmiştir. Yahudiliğe göre ölüm cezaların en ağırıdır ve o korkunç bir gerçek olarak algılanmaktadır, Hıristiyanlığa göre insan ruh ve bedenden oluşmaktadır ve ölen sadece bedendir. Ölümle hayat sona ermemekte daha güzel ve daha değişik bir şekilde

⁶ Yüksel M. Erdoğan-Mustafa Özkan, “Farklı Dini İnanışlardaki Bireylerin Ölüm Kaygıları ile Ruhsal Belirtiler ve Sosyo-Demografik Değişkenler Arasındaki İlişkiler”, *İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, S. 14(3), 2007, s. 172. (171-179)

⁷ M. Koç, a.g.m., s.7-9.

⁸ Kürşat Öncül, “Eskatoloji Mitleri Bağlamında Güzelköy (Denizli)”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, S.42, Ankara 2007, s.2. (1-7)

⁹ M. Koç, a.g.m., s. 9.

bürünmektedir. Müslümanlara göre ise ölüm, insan ruhunun bedenden alınarak Allah'ın katına yükseltilmesi şeklinde değerlendirilmektedir¹⁰.

Varoluşçu psikolojiye göre ise ölüm, insanların içinde bulunduğu en büyük ikilemdir, insan isterse ölümü seçebilir, fakat istemese de ölümü yaşayacaktır. Ölüm varoluşun çözemediği fakat yaşamak zorunda olduğu belki de yaşamın anlamının içinde saklı olduğu en büyük gizemdir¹¹. Ayrıca insan için ölüm ne kadar tabii ise, o kadar da musibet olarak gözükmektedir. Bu noktada psikolojik bir çelişki yaşanmaktadır; aynı anda hem ölümün varlığı kabullenilmekte fakat hem de ondan kurtulmak istenmektedir. Açıkçası, ölümü inkar eden de ve yine onu kabul eden de aynı şuurdur. İnsan şuuru ölümü, "yok olma" olarak inkar etmekte, fakat büyük ve önemli hadise olarak da onu kabul etmektedir¹².

Godin'e göre ise, birey ölüme karşı iki farklı tutum gösterir. İlki, "kaçınma ve narsistik korunma" tutumudur. Bu tutum bireyin ölümsüzlük arzusu neticesinde meydana gelir. Mitoloji kahramanlarının birçoğunun hayat hikâyesinde bu tür bir eğilime rastlamak mümkündür. Diğeri ise, "tamamlanma arzusu" dur. Bu tutum ise bireyde, daha iyi bir hayat yaşamaya çalışma şeklinde tezahür eder¹³. Bu tür tutuma sahip bireylerde ise ölümü kabulleniş vardır. Ancak dünya nimetlerinden daha fazla yararlanmayı da ihmal etmezler.

Öte yandan mitsel¹⁴ dünyada doğum ve ölüm hayatın en önemli geçiş noktaları olarak tasavvur edilirler. Bu yüzden bunlar çeşitli törenlerle anılmaya başlanmıştır; ancak bilinmeyen bir yolculuğa gidiş ve bu dünyadan ayrılış korkuyu, üzüntüyü, ölümle mücadeleyi; dolayısıyla ölümsüzlük arayışını doğurmuştur. Bu arayış ebedi hayat için ölüm denizini aşmaya çalışan,

¹⁰ Y. Erdoğan-M. Özkan, a.g.m., s.172.

¹¹ Y. Erdoğan-M. Özkan, a.g.m., s.172.

¹² Hayati Hökelekli, "Ölüm ve Ölüm Ötesi Psikolojisi", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 3, S. 3, Bursa 1991, s.153.

¹³ M. Koç, a.g.m., s.9.

¹⁴ Mitoloji: Çok eski zamanlarda gelmiş ve yaşamış olan ulusların; inandıkları tanrıların, kahramanların, perilerin, devlerin hayat ve maceralarından bahseden "mit" "mythe"ler ve hikâyelerdir. Bkz. Şefik Can, *Klasik Yunan Mitolojisi*, İnkılap Kitabevi, İstanbul 1994, s. 5.

Sumerlerin büyük kahramanı Gılgamış mitlerinde¹⁵, Yunanlıların Hekim Tanrısı Asklepios'un, Medusa'nın boğazındaki kanı kullanmasında, Makedonyalı İskender'in "ab-ı hayat" için karanlıklar ülkesine gidişinde¹⁶, ya da Lokman Hekim'in ölümsüzlüğün çaresini bulabilmek için bitkilerin dilini öğrenmesinde karşımıza çıkmaktadır¹⁷. Bunların yanı sıra Marduk (Babil), Dionis (Yunan), Osiris (Mısır), Adonis (Fenike) gibi tanrısal mitlerden hareketle ölümsüzlük, cennet ve ölümden sonra dirilmeye dair mitlerin küçük farklılıklar göstermekle beraber birçok toplumda görüldüğünü söylemek mümkündür¹⁸. Dolayısıyla binlerce yıldan beri yaşam ve ölüm var olduğuna ve devam edeceğine göre, buna dayalı olarak hissedilen duygular ve inançlar da devam etmiştir.

Netice olarak dinlerin ya da felsefelerin "ruhun ölümsüzlüğü", "ölümden sonra yeniden dirilme", "ölümden sonraki hayat" vb. inanç ve düşünceleri bir tarafa, bütün insanlarda "ölümsüz olma arzusu" psikolojik bir gerçek olarak varlığını hissettirmektedir. Şüphesiz "yaşama isteği" insanın en derin ve güçlü arzusudur. Hayatın sürekliliği ve bu sürekliliğin korunması, hayatın yapısında mevcut olan ana çizgilerden birisidir. Hayatın sınırlı oluşuna herkes tepki gösterir ve bu tepkiyi de herkes hayata karşı kendi tavrına göre gösterir. Ölümlü varlık yapısına rağmen sonsuza kadar kesintisiz yaşama, hiç yok olmama duygu ve arzusu, hayatın sürekliliği algısı beraberinde, çocukluktan itibaren yaşanan psikolojik bir gerçektir. Çocuk genellikle hayatın sürüp gideceğinden şüphe etmez; o şuur dışı olarak kendisini ölümsüz kabul eder. Onun için kabullenilmesi ve sindirilmesi çok zor olan şey hayatın sürüp gideceğine inanmak değil, ölüm gerçeğidir. Ölüm gerçeği karşısında hiç eksik olmayan temel endişe, ölümlülüğün şuuruna vardıkça daha da artmaktadır. Netice itibariyle insanı korkutan, ürküten, endişelendirip rahatsız eden şey hayatın sürüp gideceğine inanmak değil, onun bir yerde son bulacağını hissetmek ve düşünmektir. Her ne kadar ölümü bir uyku ya da varoluşun mutlak yok oluşu olarak düşünmekle bu korkunun etkisinden kurtulacağını

¹⁵Bkz. Muzaffer Ramazanoğlu, *Gılgamış Destanı (Tercümesi)*, MEB Yayınları, Ankara 1998.

¹⁶ K. Öncül, a.g.m., s. 6.

¹⁷ İsmail Gezgın, *Gılgamış*, Alfa Yayınları, İstanbul 2009, s. 217.

¹⁸ K. Öncül, a.g.m., s. 6.

zannedenler varsa da, şuur dışı ölümsüzlük arzusu kolay kolay onların peşini bırakmamaktadır. Çünkü hayatın sürekliliği algısı, narsistik özellikte şuur dışı bir dilekten daha fazla bireyseldir. Bu, varlığın o kadar hayati bir arzudur ki, kararlı muhalifleri bile onun elinden kaçıp bütünüyle kurtulmakta zahmet çekmektedirler. Gelecek hayatın, ölüm ötesinin en katı inkârı, daha ölçülü ve akılcı düşünce için daha küçük düşürücü bir başka tür “ölümsüzlük anlayışı”nın kabulü ile beraber bulunmaktadır. Bir olgu olarak ölümün evrenselliği ne ölçüde gerçekse, bir duygu ve arzu olarak ölümsüzlük isteği de o ölçüde evrensel bir psikolojik gerçektir¹⁹. Nitekim bugün genetik biliminin gelişimine ve klonlamaya kaynak oluşturan temel öge, yine aynı düşünüş sistemi ve dolayısıyla ölümsüzlüğü yakalama çabasıdır²⁰. Bu sebepten olmalı ki, insanoğlu erken devirlerden beri bazı bitki, su ve hayvanları ölümsüzlük veya gençleştirici sembol olarak algılamış ve mitolojilerinde buna yer vermiştir. Su ile beslenen ve yılan tarafından korunan “hayat ağacı” motifi bunun en güzel örneğidir.

1. Ölümsüzlük Sembolü Olarak Bazı Bitkiler

a)Yaşam Otu

İnsanoğlu tarihi boyunca ölümsüzlüğün kaynağını hep doğada aramıştır. Bu noktada insan toprağın daima var olduğunu kabul etmiş, onu bereket tanrıçası olarak algılamış, bitkilerin de bu tanrıçanın çocukları olduklarını düşünmüştür. Nitekim bitkiler güçlerini topraktan, ölümsüzlerin en büyüğünden, toprak ise gücünü, ölenlerin bedenindeki can suyundan almaktadır. Öyle ki, doğada ölen her şey toprağa karışmakta ve onun güçlenmesini sağlamaktadır. Böylece yaşayanların bedenindeki güç er veya geç toprağa geçmektedir. Ayrıca ölümlerle güçlenen, ölümsüz toprak, ölümsüzlüğün en büyük sembolik halkası, yaşamı veren ve yaşamı alan özellikle de ölümsüzlüğün kaynağıdır. Başka bir deyişle toprak bir geri dönüşüm sistemine sahiptir. Her şeyi bünyesine alarak özümsemekte ve onları yaşama geri

¹⁹ H. Hökelekli, a.g.m., s. 162.

²⁰ K. Öncül, a.g.m., s.6.

döndürmektedir. Yani toprak yaşatır, öldürür, öğütür ve yeniden şekillendirir. Bu devinim onu ölümsüz kılan en önemli güçtür. Bu nedenle insanoğlunun ölümsüzlük arayışı toprağın çocukları üzerinden devam etmiştir. Öyle ki, bir avuç çamurdan insana can veren toprağın, ölümsüzlüğün de çaresini içerdiğine inanılmıştır²¹. Nitekim tarihin erken evrelerinden beri birçok toplumda özellikle de Mezopotamya'daki Sumerlerde, Mısır'da, Uzak Doğu'da ve Türkçe konuşan halklar arasında bazı bitkiler diğerlerinden ayrı düşünülerek kutsal sayılmışlardır. Onların hayal dünyalarının ürünü olan mitolojide yer bulan bu bitkilerin, yani toprağın bahsettiklerinin, insanları gençleştirdiklerine ve hatta onlara ölümsüzlük sunduklarına inanılmaktadır²².

Bu inanış biçiminin köklerinin çok daha eskilere uzandığı varsayılmakla birlikte, mitsel yazılı kaynaklarda ebedilik arayan kahramanların en eskisinin Sumerlerin ünlü, Uruk şehri kralı Gılgamış (M.Ö.2600) olduğu kaydedilmektedir. Gılgamış Destanının Sumerce ve Akadça olmak üzere iki versiyonu bulunmaktadır. Akadça versiyonunun XI. Tableti²³ meşhur Tufan Olayı'ndan başka üç kısa mitolojik hikâye sunmaktadır. Bunlardan üçüncüsü "Gılgamış ve Sihirli Bitki" hikâyesidir²⁴. Destanın bu bölümünün tartıştığı temel problem olan "ölümün sırrına ulaşmak çabası" romantik edebiyatın en gözde temalarından birini oluşturmaktadır²⁵. Efsaneye göre M.Ö. 3. binyılın ilk yarısında Mezopotamya'daki Uruk kentinde hüküm süren kral Gılgamış²⁶, yakın arkadaşı olan Enkidu'nun ölümünden son derece etkilenmiştir. Kendisini de ölüm korkusu sarmış olan Gılgamış şöyle bir ağıt yakmıştır "bir gün bende onun gibi uyumalı mıyım ve bir daha asla uyanmamalı mıyım?" ve ölümsüzlük arayışı düşüncesine kapılmıştır. Bu gaye ölümsüzlük serüvenine çıkan Gılgamış dünyada kendisine yardım edecek

²¹ İ. Gezgin, *a.g.e.*, s. 223.

²² Mirali Seyidov&Abdulkadir Erkal, "Azerbaycan Mitolojik Tefekkürünün Kaynakları I", *Atatürk Üniversitesi e-Dergi*, 2010, s. 128-129.

²³ David Ferry, "Gilgamesh: Tablets X and XI", *Arion Third Series*, Vol. 1, No. 3, 1991.

²⁴ R. A. Veenker, "Gilgamesh and the Magic Plant", *The Biblical Archaeologist*, Vol. 44, No.4, 1981. s. 199.

²⁵ Neşe Yıldırım, "Yakındoğu Sembolizminde Akrep, Yılan; Akrep-Adam ve Şahmeran", *Folklor-Edebiyat Dergisi*, C.VII, S.26, Ankara 2001, s. 8.

²⁶ Gılgamış Sumer Kral Listesinde II. Uruk Sülalesinin V. Kralı olarak görülür ve Urukta sülalesini kurar. Bkz. Firuzan Kınal, *Eski Mezopotamya Tarihi*, A.Ü. DTCF Yayınları, Ankara 1983, s. 193.

bir adamın olduğunu bilmektedir. O kişi de Tufan'dan sağ kurtulmuş olan ve tanrılar tarafından kendisine ebediliğin verildiğine inanılan Utnapiştım'dır. Bu amaçla Gılgamış, Utnapiştım'ı bulmak üzere yola çıkmıştır. Utnapiştım ölümsüzlüğün sırrını bilen bir bilgedir. Gılgamış, onun verdiği ölümsüzlük otuyla gençliğine yeniden dönecek ve ölümsüzlüğe kavuşacaktır. Gılgamış bu düşünce ile onun ırmakların ağzında bulunan evine doğru ilerlemiştir. Ancak yol çok uzun, son derece zahmetli ve engellerle doludur. Kısacası Utnapiştım, etrafı ölüm suları ile çevrili bir adada yaşamaktadır. Ölümsüzlüğün peşindeki Gılgamış bütün zorluklara rağmen oraya ulaşmıştır. Ne var ki, Utnapiştım Gılgamış'ı bir dizi sınava tabi tutmuş; ama kahraman başarılı olamamıştır. Açıkçası onun kaderi önceden yazılıdır ve ebedi hayata ulaşamayacaktır. Zira daha önce Şamaş²⁷ “Gılgamış böyle nereye gidiyorsun? Ardına düştüğün (sonsuz) yaşamı bulamayacaksın”²⁸ demiştir. Neticede Utnapiştım eşinin isteği üzerine, Gılgamış'a denizin dibinde bulunan, ebediliği vermese de, yiyen kimsenin gençliğini ve hayatını uzatan bir otun varlığını açıklamıştır. Bunun üzerine Gılgamış ayaklarına taş bağlamış ve otu bulmak için denizin dibine dalmıştır. Otu bulmuş ve ondan bir filiz kopardıktan sonra, ayaklarındaki taşı çözererek tekrar suyun yüzüne çıkmıştır. Fakat Uruk'a giderken bir pınarın başında su içmek için durmuş, otun kokusunu alan bir yılan yaklaşmış ve otu yutmuştur²⁹. Böylece Gılgamış ölümsüzlük şansını yitirmiş ve Uruk'a eli boş dönmüştür³⁰. Gerçekten Gılgamış ölümsüzlüğü bulmak için yola çıkmış ancak buna ulaşamamıştır. Zira tanrılar insanı yaratıldığında ölümü de beraberinde ortaya koymuşlardır³¹.

Ölüme çare içeren bir başka bitki mitosu da Yunan Glaukos'un öyküsüdür. Efsanevi Girit Kralı Minos ile karısı Pasiphane'nin oğlu olan Glaukos, henüz çocukken, bir farenin ardından koştuğu sırada, ağzına kadar bal dolu olan bir küpün içerisine düşmüş ve ölmüştür.

²⁷ Şamaş, Akad ve diğer Sami toplumlarının Güneş tanrısı'dır.

²⁸ S. H. Hooke, *Ortadoğu Mitolojisi*, (Çev. Alaeddin Şenel), İmge Kitabevi, Ankara 1991, s.55.

²⁹ James B. Pritchard, *The Ancient Near East*, Vol. I, USA 1973, s. 73-74.

³⁰ Mircea Eliade, *Dinler Tarihi*, (Çev. Mustafa Ünal), Serhat Kitapevi, Konya 2005, s. 342-343; S. N. Kramer, *Tarih Sumerde Başlar*, (Çev. M. İlmiye Çığ), Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1995 Ankara, s.158-161; Muazzez İlmiye Çığ, *Gilgameş (Tarihte İlk Kral Kahraman)*, Kaynak Yayınları, İstanbul 2000, s. 75.

³¹W. F. Albright, “The Babylonian Sage Ut-Napiştım Ruqu”, *Journal of the American Oriental Society*, Vol. 38, 1918, s. 61-62.

Çocuğunun ortadan kaybolmasına üzülen Minos, uzun arayışlar sonucunda Apollon'un bilgeliği ve yol göstericiliği sayesinde oğlunun cesedini bulmuştur. Minos'un üzülmüne dayanamayan Kouretaler/Koraybant'lar³², sürülerinde günde üç kez renk değiştiren, beyazken kırmızı sonra da siyah olan bir ineğin rengini, doğru belirleyecek olan adamın Glaukos'a yeniden can verebileceğini, ancak bu adamın kim olduğunu bilmediklerini söylemişlerdir. Bunun üzerine kral Minos ülkesindeki bütün yetenekli insanları çağırarak bu soruyu çözmelerini istemiştir. Polyeydos adındaki bir adam bu ineğin böğürtlen renginde olduğunu ileri sürmüştür. Çünkü böğürtlen başlangıçta beyaz, sonra kırmızı ve olgunlaştığında ise siyah olan bir bitkidir. Kral Minos Polyeydos'un fikrini doğru olarak kabul etmiş ve oğlu Glaukos'u diriltmesi için onu cesedin yanına götürmüş ve onu odaya kilitlemiştir. Çaresizlik içerisinde nasıl bir belaya bulaştığını düşünen Polyeydos odaya giren bir yılanın cesede doğru ilerlediğini görünce cesede zarar vereceğini düşünerek hemen yılanı öldürmüştür. Bu sırada ağzında bir tutam ot taşıyan ikinci bir yılan odaya girmiş ve ölen yılanın yanına gelerek ağzındaki otları arkadaşına dokunmuştur. Biraz önce öldürdüğü yılan gözlerinin önünde canlanınca Polyeydos şaşkına dönmüş otu kaptığı gibi Glaukos'un cesedine dokunmuş ve onu yeniden canlandırmıştır³³. Böylece yılanın Sumerli Gılgamış'tan çalmış olduğu ölümsüzlük otunu Yunanlı Glaukos'a iade ettiği gibi hayali bir düşünce ortaya çıkabilir.

b)Mantar

İnsanoğlu bitkilerin keşfini sağlayıp aralarından yararlı ve besin değeri olanlarını seçtikten sonra, bitkilerden aldığı besinin beden sağlığı açısından önemini de yavaş yavaş kavramaya başlamıştır. Söz konusu bitkilerden şifa amaçlı olarak kullanılanlardan birisi de mantardır.

³² Koureta'lar/Koraybant'lar, esasen Zeus'un efsanesinde rol oynayan cinlerdir. Efsaneye göre, Rhea Girirt'in Lyktos Mağarası'nda Zeus'u doğurduğu zaman, Kronos'un bebeğin sesini duyup da daha önceki çocukları yuttuğu gibi bu bebeği yutmasını diye Koureta'lara emretmiş. Onlar da tunç kalkanları bir birine gürültü yaparak bebeğin sesinin duyulmasını engellemişler. Böylece bebek ölümden kurtulmuştur. Koureta'lar daha sonraları ise Girit ana tanrıçası Rhea'nın rahipleri olarak karşımıza çıkarlar. Bkz. Azra Erhat, *Mitoloji Sözlüğü*, İstanbul 1996, s.79.

³³ Gerhad Fink, *Antik Mitolojide Kim Kimdir?*, (Çev. Serpil Erfindik Yalçın), İlya İzmir Yayınları, İzmir 2004, s. 155-156; İ. Gezgin, a.g.e., 219-220.

АКАДЕМИЧЕСКАЯ ИСТОРИЯ И МЫСЛЬ

Kılıç/atdd / 0000-0001-8024-8521-Eser/atdd/0000-0001-5527-5413

Makale Başv. Tarihi:08/10/2017

Makale Y. Kabul Tarihi:20/12/2017

Öyle ki, mantarın insanı ölümsüzleştirdiğine veya en azından gençleştirdiğine inanılmıştır. Nitekim yazılı kaynaklardan anlaşıldığına göre, Sumerlerin M.Ö. 3500’lü yıllarından itibaren mantar bitkisini tanıdıkları ve UZU. DIR. KUR.RA³⁴ adını verdikleri bu bitkiyi cinsel iktidarı artırıcı şifa amaçlı ve farmakolojide kullandıkları anlaşılmaktadır³⁵. Bunun yanı sıra mantar, Mısır’da da çok değerli bir bitki olarak kabul edilmiş ve sadece Firavunların yediği özel bir yiyecek konumuna yükseltilmiştir. Romalılar ise bitkiler arasında üstün gördükleri mantarı tanrıların yiyeceği olarak kabul etmişlerdir. Bir Uzakdoğu toplumu olan Çinliler de söylencelerinde “Ölümsüzlük Mantarından” söz etmişlerdir³⁶. Ganoderma lucidum mantarına dair anlatı bunlardan biridir. Ölümsüzlük mantarı olarak da adlandırılan Ganoderma lucidum’un ana vatanı özellikle Çin, Kore ve Japonya’dır. Bu değerli mantar Uzak Doğu Asya ülkelerinde yaklaşık 2000 yıldan daha fazla zamandır bilinmektedir. Japon ve Çin kültüründe önemli bir potansiyele sahip olan bu mantarın çok farklı isimleri bulunmaktadır. Japon halkı Reishi veya Mannentake (10000 yıl mantarı), Çin ve Kore halkı Ling Zhi ya da Ling Chi (Ölümsüzlük Mantarı ya da Ölümsüzlük Bitkisi) adını vermektedirler. Çinlilere göre, Ganoderma lucidum “Uğurlu Mantar” olarak bilinmekle beraber mutluluğun, sağlığın, şansın ve uzun bir hayatın simgesidir³⁷.

Çin kültürüne ait bir diğer anlatıda ise bölgede çok sayıda kutsal adanın var olduğundan söz edilmektedir. Buna göre bu kutsal adaları Atlas kaplumbağaları korumaktaydılar ve adalarda bulunan Beyaz Azizler “Ölümsüzlük Mantarı” yetiştirmektedirler. Bu mantara “Ölümsüzlük Mantarı” denmesinin sebebi ise bu bitkinin ölümü yenmesinden ileri gelmektedir. Çünkü “Ölümsüzlük Mantarı” yaşayanlara uzun bir ömür kazandırdığı gibi ölmüş kişileri de diriltebilmektedir. Öyle ki, söyleneceye göre bir

³⁴Miguel Cıvıl, Ignace J. Gelb, Aleo Oppenheim, Erica Reiner, *The Assyrian Dictionary of Oriental Institute of University of Chicago (CAD)*, Chicago 1960, s. 133.

³⁵ John M. Allegro, *The Sacred Mushroom and the Cross*, New York 1956, s. 51-52.

³⁶ Deniz Gezgin, *Bitki Mitosları*, Sel Yayınları, İstanbul 2010, s. 128.

³⁷ Fırat Yen, *Farklı Ganoderma Lucidum Suşlarının Sıvı ve Katı Besin Ortamlarında Misel ve Karpapor Gelişimi ile Verim ve Bazı Kalite Özelliklerinin Karşılaştırılması*, (Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Adana 2008, s. 1.

АКАДЕМИЧЕСКАЯ ИСТОРИЯ И МЫСЛЬ

Kılıç/atdd / 0000-0001-8024-8521-Eser/atdd/0000-0001-5527-5413

Makale Başv. Tarihi:08/10/2017

Makale Y. Kabul Tarihi:20/12/2017

zamanlar, kuzgunlar adadaki mantarların yapraklarını ana karaya taşıyarak savaşta ölen askerlerin cesetlerinin üzerine yığılmışlardı. Böylelikle üç gündür ölü yatan askerler dirilmişlerdi. Bununla birlikte mantar Yunan mitolojisinde de karşımıza çıkmaktadır. Zira antik yazar Pausanias'a göre Persseus, Atena'nın koruması altındaki Hesperidlerin³⁸ bahçesine girmiş ve burada bulunan bir su kaynağının yanında çıkan mantarlardan etkilenecek onların onuruna Myken kentini inşa etmişti. Bir diğer rivayete göre ise M.Ö. 2. binin ikinci yarısında Yunanistan'ın Mykenai kentinde ortaya çıkan Mykenei krallığı varlığını mantar bitkisine borçludur³⁹.

c) Elma

Erken evcilleştirilen, bahçe bitkilerinden olan elma⁴⁰ eskiçağ toplumlarının kanun metinlerinde hukuken koruma altına alınan ağaçlardan birisidir⁴¹. Ayrıca birçok toplumda olduğu gibi İskandinav mitolojisinde de elmalar sonsuz gençliğin sembolü olarak yer almıştır. Gençlik tanrısı İdun, "Altın Elmalar"ın koruyucusu olarak bilinmektedir⁴². İskandinav mitolojisinde elma, tekrar meydana getiren ve gençleştiren bir meyve olarak kabul edilmiştir. Buna göre Tanrılar elma yerler ve evrenin mevcut devrinin sonuna (Ragna Rok) kadar genç kalırlar⁴³. Gal (Kelt) mitolojisinde ise Batı Okyanusu'ndaki "Ölümsüzlük Adası"ndan bahsedilir. Bu bölgeye "Emain Ablech" yani elmaların çok olduğu Emain adı verilir. Burada yetişen elmalar yense bile bir parçası asla tükenmezdi. Bu elmaları yiyen kişiler hem ölümsüz hem de güçlü olurlardı. Bu yüzden bu meyveler krallar ve rahipler gibi özel bir cemaat için

³⁸ Hesperidler "Batı Kızları". Onların memleketi Atlas Dağlarının eteklerindedir. Burada muhteşem elmalar yetişmektedir. Bu altın elma ölümsüzlük veren bir yemidir. Bkz. Hesiodos, *Eseri ve Kaynakları*, (Çev. Sabahattin Eyüboğlu-Azra Erhat), TTK Basımevi, Ankara 1977, s. 93.

³⁹ D. Gezgin, *a.g.e.*, s.128.

⁴⁰ Elmanın evcilleştirilme tarihi kesin bilinmemekle beraber, bu meyve cinsinin Sumer Dilinde GIŞ HAŞHUR ismiyle geçmesi bunun Sumerler tarafından bilindiğini ve ziraatının yapıldığını göstermektedir. Bkz. Yusuf Kılıç-Hande H. Duymuş, "M.Ö. II. Bin Yılda Anadolu'da Besin Maddeleri (Hitit Öncesi Toplumlarda ve Hititlerde)", *Prof. Dr. Yavuz Ercan'a Armağan Kitabı*, Ankara 2008, s. 349.

⁴¹ Fiorella İmparati, *Hitit Yasaları*, İtalyan Kültür Heyeti, (Çev. Erendiz Özbayoğlu), Ankara 1992, s. 121-247.

⁴² D. Gezgin, *a.g.e.*, s.73.

⁴³ M. Eliade, *a.g.e.*, s.348-350.

ayrılmıştı. Keltlerin Gılgamış'ı olarak da bilinen Teigue adındaki kahraman “Ölümsüzlük Adası”na ulaşmış ve burada meyveleri bol olan ağaçlara rastlamıştır. Bu meyvelerle ilgili çevredekilere sorular sormuş ve bu elmaların özel cemaatin ölümsüzlük yemeği olduğunu öğrenmiştir⁴⁴. Tüm bunlarla birlikte Gervasius, Hindistan'daki “Hayat Suyu” inancına dair yaptığı çalışmasında Büyük İskender'in rahiplerinin hayatlarını dört yüz yıl uzatmak için yanlarında taşıdıkları bazı elmalardan bahsetmektedir⁴⁵. Türk inanç ve kültüründe de elmanın çok farklı bir yeri vardır. Öyle ki, Türklerde elma, beşikten mezara, hayatın her merhalesinde verimliliğin, zürriyetin, ebediliğin, gençliğin, güzelliğin, kuvvetin, sağlığın, sevginin ve hatta inancın sembolü olarak algılanmaktadır⁴⁶.

d) Asma

Bugün Hristiyan dünyası için büyük kutsiyet taşıyan şarap birçok ilkel gelenekte ise gençliğin ve ebedi hayatın simgesi olarak kabul edilmiş ve mitolojilerinde yer edinmiştir. Şarabın ana kaynağı ise Asma Ağacı'dır. Öte yandan mitolojideki anlatıya göre, Sumerli Gılgamış bir bahçede mucizevi bir ağaçla karşılaşmıştır. O ağacın yanında Sabitu, yani “Asmalı Kadın” olarak tasvir edilen tanrıça Siduri⁴⁷ (peri) bulunmaktadır. Böylece Asmanın “Hayat Bitkisi” olarak nitelendirildiği ve hatta Sumerlilere göre de “Hayat” işareti olarak algılandığı düşünülmektedir. Bu muhteşem bitkiye, büyük tanrıçaları karşılayan bir misyon yüklenmiştir. Bu sebepten olmalı ki, Ana Tanrıça'ya önceleri “Ana Asma” denilmekteydi. Böylece Gılgamış Destanı'nın eski versiyonlarında Siduri'nin daha önemli bir yer işgal ettiği gözlemlenmektedir. Ayrıca anlatıya göre, Gılgamış bir gün Siduri'nin ebediliğini doğruca istemiştir. Bu anlatının batıya aksi ise Odyssey'de peri kızı Calypso⁴⁸ ile karşımıza çıkmaktadır. Nitekim Siduri gibi Calypso'da genç bir kız görünümünde olup bir örtü

⁴⁴ D. Gezgin, *a.g.e.*, 69.

⁴⁵ M. Eliade, *a.g.e.*, s.348-350.

⁴⁶ Esma Şimşek, “Ölümsüzlük İlacı Elma”, *Turkish Studies*, Vol. 3/5, 2008, s.194.

⁴⁷ Siduri'nin tanrısal şarap yapıcısı olduğunu, Akdeniz kıyısında bulunan güneşin bahçesinde ömrünü şarap yaparak geçirdiğini ve Ana tanrıça kültü ile ilişkili olduğunu ileri sürenler de vardır. Bkz. İ. Gezgin, *a.g.e.*, s. 85.

⁴⁸ Atlasın yahut Helios'un kızı olduğu söylenen ve Ogygia Adası'nda yaşayan bu peri kızı Odysseus'a gönlü vermiştir. Bkz. Ş. Can, *a.g.e.*, s. 352.

örtünmüş, bir salkım üzüm taşımakta ve dört pınarın çıktığı yerde ikamet etmekte, ona ait olan ada denizin ortasında bulunmakta ve peri kızı, Ulysses'i baştan çıkarttığı, tanrısal içecek ile diğer kahramanlara da ebedilik vermektedir⁴⁹.

e) Hayat Ağacı

Temeli belki de insanlık tarihinin başlangıcına kadar gidebilecek olan “hayat ağacı” kavramı ve inancına göre, dallarıyla gökyüzüne doğru uzanan ve köküyle yerin derinliklerine inen bu ağaç bir anlamda sonsuzluğu simgelemektedir. Ayrıca ebediliği, yani hayat ağacını arayan insan ve ağacı bekleyen yılan veya canavar motif kalıbı, birçok toplumun mitolojisinde görülmektedir. Bütün bunların (insan-ağaç-yılan) hep birlikte ne anlama geldiği gayet açıktır. Öyle ki, ebediliğin elde edilmesi çok zordur; hayat ağacını ihtiva eder, o da ulaşılmaz bir yerde bulunmaktadır. Bir canavar (yılan) ağacı beklemekte ve büyük bir çabadan sonra ona ulaşmayı başaran insan ebedilik meyvelerine sahip olmak isterse, canavarla savaşmak ve onu yenmek zorundadır. Zira insan ebediliğe sahip olma hakkını elde edebilmek için “kendisini ispat etmeli”, bir kahraman olmalıdır. Buna karşın Ejderhayı veya yılanı yenemeyen bir kimse, hayat ağacına ulaşamaz, ebediliği elde edemez⁵⁰. Öte yandan hayat ağacı motifi Tevrat Kitabı'nda da karşımıza çıkmaktadır. Burada “*Melek bana Tanrının ve Kuzunun tahtından çıkan billur gibi parlak yaşam suyu ırmağını gösterdi. Kentin anayolunun ortasından akan ırmağın iki yanında oniki çeşit meyve üreten ve her ay meyvesini veren yaşam ağacı bulunuyordu. Ağacın meyvesi uluslara şifa vermek içindir*”⁵¹ denilmektedir.

⁴⁹ M. Eliade, *a.g.e.*, s.336-337.

⁵⁰ M. Eliade, *a.g.e.*, s.341-342.

⁵¹ *Tevrat*, s. 1351.

2. Ölümsüzlük Sembolü Olarak Su

a) Hayat Suyu

Doğa, insanın zihninde hep ölümsüz olma özelliğini devam ettirmiştir. İnsanoğlu aynı zamanda tarih boyunca kutsal kabul ettiği, gücüne inandığı doğa varlıklarıyla, ölüme karşı olan acizliğini gidermeye çalışmıştır. Söz konusu doğa varlıklarından biri de mitolojik hikâyelerin birçoğunda ve özellikle evrenin yaratılış hikâyesinde asıl unsur olarak karşımıza çıkan “su”dur. Bütün potansiyel güçleri, kendinde toplayan su, (Hayat Suyu-Âb-ı hayât)⁵², yaşamın simgesidir. Tarih boyunca tohumların yeşermesini sağlayan suyun, aynı zamanda toprağı, hayvanları ve kadınları dölediğine inanılmıştır⁵³.

Su evrenin simgesi, bütün menşelilerin dayanağı olarak düşünüldüğü gibi, kutsal büyü ve tıbbın kaynağı olarak da kabul edilmiştir. Bu çerçevede incelendiğinde su, tedavide kullanılmakta, gençleştirmekte ve sonsuz hayatı sağlamaktadır. Öte yandan bütün su mitlerinin kökeni, göksel soma, gökte beyaz haoma, vb gibi gökyüzünde bir yerden aktığına inanılan “Hayat Suyu” anlatısına dayanmaktadır. “Can Suyu”, “Gençlik Pınarı”, “Hayat Suyu”, “Ab-ı Hayat” ve diğerleri, aynı fizik ötesi ve dini hakikatin tamamen mitolojik formülleridir. Öyle ki, hayat, dayanıklılık, güç ve ebedilik hep suda bulunmaktadır. Şüphesiz bu su her durumda her bedene girebilen bir akışkan değildir. Kutsal kabul edilen su, canavarlar tarafından beklenmekte, ulaşılması çok zor olan yerlerde bulunmakta ve değişik cin veya meleklerle aittir. Hayat suyunun kaynağına ulaşmak ve ona sahip olabilmek için bir dizi sınava tabi olmak gerekir⁵⁴.

⁵² “Âb-ı hayât” birincisi Farsça (âb), ikincisi Arapça (hayat) orijinli iki sözcükten meydana gelen Farsça bir isim tamlamasıdır. Kısaca “ebedî yaşam” kaynağı/çeşmesi karanlıklar (zulumât) ülkesinde olduğu varsayılan ve içen insana ölümsüz bir hayat verdiği inanan efsanevi suyun adıdır. Burada terkip halindeki anlamı “içen insanı ölümsüzleştiren su” demektir. İlyas ve Hızır peygamberlerin ondan içtiklerine ve bu sebeple ölümsüzleştiklerine inanılan sudur.

⁵³ Rezan Karakaş, “Siirt Halk Kültürünün Şifa Dağıtıcıları: Kutsal Sular”, *Turkish Studies*, Vol. 7/4, 2012, s. 2151.

⁵⁴ M. Eliade, a.g.e., s.231-233.

АКАДЕМИЧЕСКАЯ ИСТОРИЯ И МЫСЛЬ

Kılıç/atdd / 0000-0001-8024-8521-Eser/atdd/0000-0001-5527-5413

Makale Başv. Tarihi:08/10/2017

Makale Y. Kabul Tarihi:20/12/2017

Eskiçağ halklarının suyu algılama biçimlerine bakıldığında; Hitit toplumunda “su” kir ve necasetten kurtulup bedensel ve ruhsal olarak temizlenmek için kullanıldığı gibi özellikle Ammihatna ritüelinin safhalarında hasta insanı içinde bulunduğu hastalıktan kurtarmak için hazırlanan ilacın da ana maddesini oluşturmaktadır. Ritüelde ilacın yapımında kullanılan arınma suyunun berraklaşması, kutsallaşması ve tedavide daha etkili olması için bazı işlemler yapılmaktadır. İçerisine çeşitli bitkiler ve maden kaynaklı bazı maddeler koyularak ilaca dönüştürülen, nehir suyu insanı hastalıktan kurtararak gençleşmesini dolayısıyla ömrünün uzamasını sağlamaktadır⁵⁵.

Yunan mitolojisinde de su kültürünün örneklerine rastlamak mümkündür. Bunlardan ilki Yunan mitoloji kahramanlarından Akhilleus’un hayat hikâyesindeki ölümsüzlük iksiri olan su’dur. Nitekim Homeros’un İlyada Destanı’nın ve Truva Savaşı’nın kahramanlarından biri olan Akhilleus Yunanlı Peleus ve Deniz Tanrıçası Thetis’in oğludur⁵⁶. Oğlunun ölmesinden endişe duyan Thetis, çocukken onu dayanıklılık kazanması için Styx ırmağına daldırmıştır. Ama ayak bilekleri annesinin elinde olduğundan dolayı suya değmemiştir. Daha sonra Truva prensi Paris, Akhilleus’un bu zayıf noktasından haberdar olmuş ve oku onun ayak bileğine hedef alarak atmış, Akhilleus’u öldürmüştür⁵⁷. Aynı şekilde İran’ın “rûyin-ten” bakır vücutlu olarak adlandırılan kahramanı İsfendiyar⁵⁸’ın da Akhilleus’a benzeyen bir hikâyesi vardır. Firdevsî Şehnâme’de buna değinmiş ancak nasıl elde ettiğinden bahsetmemiştir⁵⁹.

⁵⁵ Daha geniş bilgi için bkz. Leyla Murat, “Hititlerde Su Kültü”, A.Ü. DTCF Tarih Araştırmaları Dergisi, C. 31, S. 51, Ankara 2012.

⁵⁶ Ekrem Memiş, *Troya ve Troyalılar*, Çizgi Yayınevi, Konya 2005, s. 84-85.

⁵⁷ Walter Burkert, *Yunan Kültüründe Yakınoğu Etkileri*, (Çev. Mehmet Fatih Yavuz), İthaki Yayınları, İstanbul 2012, s.127; Gunnel Ekroth, “Heroes and Hero-Cults”, *A Companion to Greek Religion* (Ed. Daniel Ogden), Blackwell 2007, s. 97.

⁵⁸ İran tarihinde hak, adalet, lütuf ve kudret simgesi olarak bilinen efsanevi kahraman olan İsfendiyar, İran mitolojisinde ve ünlü İran şairi Firdevsi tarafından kaleme alınan Şahname’de yer edinmektedir. İran’da İslamiyet öncesi hanedanlarından Keyanilerin İran hükümdarı Güştasb’ın en büyük oğludur. Zerdüştlüğün kutsal kitabı olarak kabul edilen Avesta’da “kutsal yaratılmış” anlamına gelen “Şipuntu Date” şeklinde adlandırılmıştır. Bkz. Mehmet Korkmaz, *Mitoloji Sözlüğü*, Alter Yayınları, Ankara 2012, s. 476-478.

⁵⁹ Ahad Emirçupani, “Farsça Değim ve Atasözlerinde Ab-ı Hayat ve Türk Edebiyatına Yansımaları”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 37, Erzurum 2008, s. 193.

АКАДЕМИЧЕСКАЯ ИСТОРИЯ И МЫСЛЬ

Kılıç/atdd / 0000-0001-8024-8521-Eser/atdd/0000-0001-5527-5413

Makale Başv. Tarihi:08/10/2017

Makale Y. Kabul Tarihi:20/12/2017

Su, bu noktada kozmik bir doğurganlık merkezi olarak algılanmaktadır. Mitik düzlemde var oluşu, yaratıcılığı ve ölümsüzlüğü simgeleyen su, insanoğlu tarafından tekrar edilen ritüeller sayesinde kutsiyetini muhafaza etmiştir. Eliade, “Suya batma, ilk biçime geri dönüşü, yeniden yaratılışı, doğumu simgeler; çünkü suya batma, biçimlerin biçimlerini kaybedişidir ve var oluş öncesindeki ayrışmamış olanla yeniden bütünleşmektir; sudan çıkış, biçimin ilk kez dışa vurulduğu yaratılış eyleminin tekrarıdır. Suyla temas etmek her zaman yenilenmeyi temsil eder; çünkü eriyip giden daha sonra yeniden doğacaktır; çünkü suya batış, yaşamın ve yaratıcılığın potansiyelini çoğaltır ve geliştirir” demektedir⁶⁰.

Su kültürünün en yaygın ve bilinen hikâyelerinden birisi de Makedonyalı İskender’in Doğuya, yani karanlığa yapmış olduğu yolculuk ve o esnada “Hayat Suyu”nu aramasıdır. Hem Yunanlı hem Mısırlı tarihçi ve efsane yazarlarının farklı biçimlerde anlattıkları İskender’le ilgili bu yolculuğun hikâyesi, İslam tarihçileri tarafından da işlenmiştir. İlk defa Mısırlı bir efsaneci tarafından anlatılan ilgili hikâyeye, asırların geçmesiyle farklı dillere tercüme edilirken her asır ve zamanda özel şekil ve formlara sokulmuştur. Bu hikâyelerin kulaktan kulağa yayılmasından sonra âb-ı hayât, diğer milletlerin kahramanlarının da hayatına girmiştir. Bütün bu efsanelerde su, insanoğlunun ölümsüzlük arayışlarında bir kaynak ve çare hükmündedir⁶¹.

Makedonyalı İskender’in Hikâyesinin birçok versiyonu vardır. Ancak Yunaca olan ilk metnin ne zaman ortaya çıktığı bilinmemektedir. İlk metni İulius Valerius’un M.S. 4. yüzyıldaki Latince tercümeleri ve bazı anonim yazarların kısa yazıları takip etmiştir. M.S. 5. yüzyılda ise doğuda Suriye ve Ermeni Dilindeki düzenlemeler ile Bizans ve İran versiyonları ortaya çıkmıştır. Batıda ise ancak Napolili Leo’nun M.S. 10. yüzyılda yazdığı “Savaşların Tarihi” adı altında halk kitabı olarak çıkardığı Latince düzenlemesi büyük yankı yaratmıştır. Aynı hikâyeye Ortaçağ boyunca batıda şövalye destanlarının da ana kaynağı olmuştur. Ayrıca

⁶⁰ R. Karakaş, a.g.m., s. 2158.

⁶¹ R. Karakaş, a.g.m., s.2151.

АКАДЕМИЧЕСКАЯ ИСТОРИЯ И МЫСЛЬ

Kılıç/atdd / 0000-0001-8024-8521-Eser/atdd/0000-0001-5527-5413

Makale Başv. Tarihi:08/10/2017

Makale Y. Kabul Tarihi:20/12/2017

İslam toplumları arasında da yaygın bir şekilde benimsenmiştir. Çünkü İskender’i Zülkarneyn şeklinde Kur’anı Kerim’de de yer bulmuştur⁶². İskender’in Hikâyesinin Yunanca versiyonuna göre, Makedonyalı İskender Doğuya yaptığı seferde İran’ın Soğd ve Hârizm Bölgesini ele geçirdikten sonra o bölgedeki bilginleri toplamış ve ebedi hayatın sırrını onlara sormuştur. Bunun üzerine yöredeki yaşlı bir adam ona şöyle demiştir: “Kuzeyde içinde güneşin battığı bir göl vardır ve dünyanın o gölün ötesinde bulunan kısmı zifiri karanlıktır. O karanlık yerde hayat suyu dedikleri bir çeşme vardır. Kim o çeşmede yıkanırsa; günahları dökülür ve kim o sudan içerse ebedi hayata kavuşur.” İskender bunları duyar duymaz askerleriyle birlikte kuzeye doğru yola koyulmuştur. İskender bir hayli meşakkatli bir yolculuktan sonra çeşmeyi bulmuş ancak aşçı Andriyas çeşmenin suyunun sırrını İskender’den saklamış ve bu yüzden denize atılarak cezalandırılmıştır⁶³.

Diğer taraftan suyun ebedilik kaynağı olarak kullanılması, Hint kültüründe de oldukça önemli bir biçimde tasavvur edilmiştir. Öyle ki, Hindular “Kutsal Su” olgusunu, kendilerini tekrar gençleştirecek bir güç olarak kabul etmişlerdir. Nitekim Syāvana miti, Hinduların imkân dışı idealini mükemmel bir biçimde göstermektedir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken unsur ise Hinduların ebedilik değil, yeniden gençleşmeyi arzuladıklarıdır. Hint anlatısına göre, Syāvana Afşinlerle bir antlaşma yapmıştır. Buna göre onlar, Syāvana’yı yeniden gençleştirecek, o da onlara tanrısal içecek somayı verecektir. Bunun üzerine Afşinliler Syāvana’yı Sarasvati’nin “Gençlik Pınarı”na götürmüşler. Netice olarak Syāvana tekrar döndüğünde genç ve muhteşem bir tanrı gibi görünmektedir. Diğer taraftan Türk kültür ve inanç sistemine baktığımızda suyun ölümsüzlük verme özelliği “bengisu” terimiyle karşımıza çıkmaktadır; daha sonraları ise İslam kültür dairesi ile oluşturulan sentez sonucu “âb-ı hayât” terimi bengisu ile birlikte, aynı anlamlarda kullanılır olmuştur.

⁶² Siegfried Lauffer, *Büyük İskender*, (Çev. Nilgün Sorguç), İlya Yayınları, İzmir 2009, s. 191-192.

⁶³ A. Emirçüpani, a.g.m., s.194-196.

Hayat Suyu, başka toplumların mitolojilerinde de karşımıza çıkmaktadır. Ölen insanların herhangi bir suretle dirilmesi veya herkesin kendi hesabına bir ölümsüzlüğe erişmesi, bütün insanlığın tarih boyunca peşinden koştuğu bir tutkudur. Zira Altay ve Anadolu masalları ölüp de, kutsal ve sihirli bir güçle yeniden dirilen kahramanların anlatılarıyla doludur. Bazı Altay efsanelerine göre göğün on ikinci katına kadar yükselen Dünya Dağı'nın üzerinde bir Kayın Ağacı vardı. Hayat Suyu 'da bu Kayın Ağacının altındaki kutsal çukurda bulunmaktadır. Kimi masallarda Hayat Suyu yalnızca ölüleri veya hastaları iyileştirir. Bazı efsanelerde ise ihtiyarlara gençlik vermektedir⁶⁴.

Başkurt Türklerinin Ural Batır Destanında ölümsüzlük suyunu bulan kahraman Ural, bir ihtiyarın sözüyle suyu içmekten vazgeçmiş ve dağlara serpmiştir. Bu sayede otlar, ağaçlar yeşermiştir. Ayrıca destan anlatısına göre, halk kötülüklerden korunmak için üzerine Ural Batır tarafından ölümsüzlük suyu dökülmüş olan Ural Dağına sığınmıştır. Çünkü kötülüklerden kurtuluş ancak oradadır. Ayrıca Köroğlu Destanında, Köroğlu, babasının gözlerinin açılmasını sağlayacağına inandığı sihirli üç köpüğü getirmek için Aras Nehrine gitmiş; ancak köpükleri kendisi içerek ölümsüzlük, yiğitlik ve saz şairliği kudret ve yeteneği kazanmıştır⁶⁵. Destanın bazı varyantlarında "Hayat Suyu", Çamlıbel'deki "Goşobulag" adlı pınarın üzerinde, iki yıldızın çarpışmasıyla meydana gelecek olan nurun bu pınarın suyuna dökülmesiyle oluşmuştur. Bu su, Alî Kişi'nin gözlerini açacak, Rövşen (Ruşen Ali)'e de dünyada eşi benzeri görülmemiş bir yiğitlik kazandıracak şekilde geçmektedir⁶⁶. Benzer bir söylence İslam kaynaklarında da yer bulmuştur⁶⁷.

Batı ülkelerinde âb-ı hayâtın var olduğuna dair ilk düşünceler daha geç dönemlere tekabül etmektedir. Özellikle Ortaçağ'da bu düşünce tüm Avrupa'ya yayılmıştır. Amerika'nın keşfi sırasında 1513'de Ponce de Leon Florida eyaletini keşfedince bu fikir daha

⁶⁴ Bahaeddin Ögel, *Türk Mitolojisi*, C. I, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2003, s. 106-107.

⁶⁵ R. Karakaş, a.g.m., s. 2152.

⁶⁶ Metin Ergün, "Ural Batın, Akbuzat ve Köroğlu Destanları Arasındaki Benzerlikler", *Milli Folklor*, C. 7, S. 49, 2011, s. 14-15.

⁶⁷ A. Emirçupani, a.g.m., s. 196.

da belirginleşmiştir. Çünkü bu eyalette bulunan bazı içme suları hakkında ebedilik bahşettiğine dair bir takım söylentiler vardır. O da bunları duyunca gençlik çeşmesini yani âb-ı hayât'ı aramaya başlamıştır⁶⁸. Batıda modern zamanlarda dahi suyun kutsiyeti devam etmektedir. Bu bağlamda hasta çocuklar Cornwall'daki Aziz Mandron kuyusunun suyuna üç kez daldırılmaktadır. Fransa'da çeşitli hastalıkların tedavi edildiği önemli sayıda ırmak ve pınar bulunmaktadır⁶⁹.

3. Ölümsüzlük Sembolü Olarak Bazı Hayvanlar

a) Yılan

Tarih boyunca toprağın sunduğu bitkilerin ve yaşam kaynağı olan suyun yanı sıra, bazı hayvanlar da insanoğlu tarafından ölümsüzlüğün veya gençleştirmenin sembolü olarak görülmüşlerdir. Bunlardan belki de en yaygın olanı bir sürüngen olan yılanıdır. Yılan birçok toplumda hem yaşamın hem de ölümün sembolü olarak kullanılmış, şifa dağıtma ve can alma misyonunu üstlenmiştir. Bugün dahi hekimliğin sembolü olarak yılan motifinin tercih edilmesinin sebebi bu olsa gerek. Yılanın bu özelliğinin tarihi derinliğine bakıldığında sanat eserleri üzerindeki figürler ve özellikle M.Ö. 4. binyıla tarihlenen silindir mühürler üzerinde birbirine dolanmış yılan figürü, yılanın tıp sembolü olarak ilk defa kullanılmasının Sumerlilerle başladığını göstermektedir. Nitekim eski bir Sumer şehri olan Lagaş'taki kazılar sonucunda gün yüzüne çıkarılan vazo; sanat ve tarih açısından önemli olduğu kadar, hekimliğin sembolü olan yılanın, bu fonksiyonunun kökeninin Mezopotamya'da olduğuna işaret etmesi açısından da büyük bir öneme haizdir. II. Lagaş Sülalesinin (M.Ö. 2164-2109) Kralı Gudea⁷⁰ döneminde yapılmış olan bu Sumer vazosunun üzerinde iki cin kabartmasının arasında, bir ağaca sarılmış iki yılan bulunmaktadır⁷¹. Bununla birlikte Sumer tanrılarında birinin adı "Yaşam Ağacının Hâkimi" manasına gelen Ningișzida'dır. Bu tanrının sembolü,

⁶⁸ A. Emirçupani, a.g.m., 194.

⁶⁹ M. Eliade, a.g.e., s.231-233.

⁷⁰ F. Kınal, a.g.e., s. 89.

⁷¹ Fuat Yöntemli, *Hayat Ağacı Ejder Yılan*, N.K.M. Yay., İstanbul 2006, s. 23-24.

АКАДЕМИЧЕСКАЯ ИСТОРИЯ И МЫСЛЬ

Kılıç/atdd / 0000-0001-8024-8521-Eser/atdd/0000-0001-5527-5413

Makale Başv. Tarihi:08/10/2017

Makale Y. Kabul Tarihi:20/12/2017

ağaca sarılmış halde bulunan biri erkek diğeri dişi iki yilandır. Soplanın yaşam ağacını, yani yaşamı; yılanın ise gençliği temsil ettiği bu motif, binlerce yıl boyunca çeşitli toplumlarda yalnız sopa veya sopa-yılan, ya da birbirine sarılmış iki yılan halinde koruyucu ve şifa verici bir sembol olarak resimlerde, kabartmalarda kullanılmıştır⁷².

Yine Babilliler’de de yılan; su, hayat ve sağlık tanrısı Ningișzida’nın sembolü olarak bilinmektedir. Bununla birlikte alanın uzmanları Babil şehrinin diğerk adının Tintirki olduğunu, bu kelimenin ise “Hayat Ağacının Yeri” anlamına geldiğini belirtmektedirler. Hayat Ağacıyla birlikte yılan motifi Sumer ve Babillilerin yanı sıra Asurlular’da da görüldüğü gibi, Mısır, İran ve Kıbrıs mühürleri üzerindeki figürlerde de mevcuttur⁷³. Nitekim Kıbrıs’ta bulunan Prehistorik Çağ’a ait bir kabartmada dallarından iki meyve sallanan bir ağaç (Hayat Ağacı), yanında ise bu meyveleri yutmak için ağzını açmış bir yılan görülmektedir⁷⁴. Diğerk taraftan Hititlerde de yılan kendini göstermektedir. Nitekim Hitit mitolojisinde hava tanrısı ile yılan ejderi Illuyanka⁷⁵ arasındaki mücadele konu edilmiştir⁷⁶. Ayrıca Hitit Kanunlarında ise kara büyü yapmanın şekillerinden birisi bir şahsın bir yılanı öldürürken, husumet duyduğu başka bir kişinin adını söylemektir⁷⁷. Nitekim kanunun 44b ve 170. maddeleri⁷⁸ bu tür bir meseleye açıklık getirmektedir. Özellikle 170. maddede “Kişi bir yılanı öldürür ve bunu yaparken başka birinin adını söylerse, kara büyü yapmış kabul edilir ve buna 1 mina (500 gr) gümüş ceza verilir ve (hatta) bu bir köle ise öldürülür” denilmektedir. Bu durum birçok toplumda olduğu gibi Hititlerde de yılanın gençleştirme veya ölümsüzlüğün sembolü olarak görüldüğünü göstermektedir. Öyle ki, yılanın öldürülmesi yaşamın sonu olarak düşünülmüş

⁷² Geniş bilgi için bkz. Hamit Hancı, “Yılan Hilyesi”, *Sted*, C. 14, S. 8, Ankara 2005.

⁷³ Fatma Sevinç, “Eski Yakındoğuda Rahip ve Rahibe Tasvirleri”, *A.Ü. DTCF Dergisi*, C. XXXIV, S.2, Ankara 2004, s.82 ve 85.

⁷⁴ F. Yöntemli, *a.g.e.*, s. 39-40.

⁷⁵ Geniş bilgi için bkz. Alfredo Rızza, “Due Protagonisti Della Mitologia Anatolica”, *Intono a CTH 321*, Milano 2006, s.221-225.

⁷⁶ Tuba Ökse, “Eski Önasya’dan Yeni Yıl Bayramları, Bereket ve Yağmur Yağdırma Törenleri”, *Bilig Dergisi*, S.36, Ankara 2006, s. 52.

⁷⁷ Esmâ Reyhan, “Eski Anadolu Kültüründe Büyü ve Büyücülük”, *Akademik Bakış*, C.2, S.3, Ankara 2008, s.229.

⁷⁸ Fiorella İmparati, *Hitit Yasaları*, İtalyan Kültür Heyeti, (Çev.Erendiz Özbayoğlu), Ankara 1992, s. 65 and 159.

АКАДЕМИЧЕСКАЯ ИСТОРИЯ И МЫСЛЬ

Kılıç/atdd / 0000-0001-8024-8521-Eser/atdd/0000-0001-5527-5413

Makale Başv. Tarihi:08/10/2017

Makale Y. Kabul Tarihi:20/12/2017

ve bu esnada adı söylenen kişiye kara büyü yapılarak ölümü arzu edilmiştir şeklinde bir anlayış ortaya çıkmıştır.

Tüm bunların yanında batı toplumlarında ise yılan Yunanlı Asklepios⁷⁹ kültünden bu yana hekimliğin sembolü⁸⁰ olarak kabul görmüştür⁸¹. Ayrıca Hippocrates'in de M.Ö. 5.yüzyılda bu sembolü kullandığı bilinmektedir⁸².

Mitsel dünyada ise yılan motifi ilk defa Sumerlilere ait olan Gılgamış Efsanesi ile karşımıza çıkmaktadır. Gılgamış mitosunda yılan önemli bir figür görünümündedir. Yılan motifi metinde ilk kez; Siduri'nin Gılgamış'a kayıkçı Uršanabi'nin yolunu tarif ettiği pasajda geçmektedir: burada "Teknenin yılanlı pruvasını o yontar ona dikkatli bak. Belki de onunla birlikte ölüm denizini geçebilirsin" denilmektedir. Böylece Gılgamış, ölümsüzlüğü arama yolculuğunu bir yılanın üzerinde gerçekleştirecektir. Metinde ikinci yılan ise Urnu yılanları olarak geçer ki, burada tam olarak ne kastedildiği bilinmemektedir. Yılanın rol aldığı en vurucu bölüm ise ölümsüzlük şansını yitirmiş olan Gılgamış'ın gençlik otunu yılanla kaptırdığı kısımdır. Gılgamış susuzluğunu gidermek için bir pınara dalınca, suyun derinliklerinde yatmakta olan yılan gençlik bitkisinin kokusunu almış ve suyun yüzüne çıkararak bitkiyi kapmış, hemen oracıkta derisini değiştirerek gençleşmiştir. Bunun üzerine Gılgamış "...ben değil, toprağın yabani hayvanı şimdi bitkinin sefasını sürecektir" sözünü söyledikten sonra elleri boş olarak geri dönmüştür. Bu mitin önemli noktalarından birisi yılanın deri değiştirerek gençleştiğini açıklayan bir mit olmasıdır⁸³. Gılgamış Destanı'nın

⁷⁹ W. Burkert, *a.g.e.*, s. 83-85.

⁸⁰ Asklepios'a göre hekim yılan gibi dilsiz olmalı, kimsenin sırrını başkasına söylememeli, sabır ve sükûnet içinde çalışmalıdır. Asa ile temsil edilmesi, tababet tahsilinin kısa sürede öğrenilmeyip, ihtiyarlayıp asaya dayanıncaya kadar hekimin öğrenmeye ve tecrübe kazanmaya gereksinim duyduğunu belirtmek içindir. Diğer taraftan asa, iyilik tanrılarının remzidir. Yılan ise kötülük tanrılarının alametidir. Asaya sarılmış yılan, iyilik ve kötülük ilahlarının bir araya gelmesi demektir. Bundan dolayı yaşam ağacının bir modifikasyonu olan asa (ya da Eskülap'ın sopası), Batı'da da kendisine sarılmış yılanla birlikte sağlık bilimlerini (hekimlik, diş hekimliği, eczacılık ve veterinerlik) temsil eder. Bkz. H. Hancı, *a.g.m.*, s. VII.

⁸¹ H. Hancı, *a.g.m.*, s.VI.

⁸² N. Yıldırım, *a.g.m.*, s.14.

⁸³ İ. Gezgin, *a.g.e.*, s.182-183.

АКАДЕМИЧЕСКАЯ ИСТОРИЯ И МЫСЛЬ

Kılıç/atdd / 0000-0001-8024-8521-Eser/atdd/0000-0001-5527-5413

Makale Başv. Tarihi:08/10/2017

Makale Y. Kabul Tarihi:20/12/2017

Akadça versiyonunun XI. Tablet, 287-89'da yılanın gençlik otunu alıp gitmesi sorusuna şöyle cevap verilmektedir. “Niçin yılan derisini döker (değiştirir)?”. “ Niçin yılan insanoğlundan ölümsüzlüğü (gençleştirmeyi) alır?” . Cevap açıktır: Yılan sihirli bitkinin kokusunu alma yetisine sahip olduğu için bitkiyi almış ve böylece gençleşmiştir⁸⁴. Nitekim yılanın, şaşılası biçimde derisini değiştirme yeteneği ve böylelikle gençliğini muhafaza etmesi, ona tüm dünyada yeniden dünyaya gelme gizinin ustası niteliğini kazandırmıştır⁸⁵.

Bütün Eski Yakın Doğu'da olduğu gibi Mısır'da da yılan ilahi bir varlık sayılmaktadır. Tıp kelimesinin orijinini aldığı Teb (Thebai) şehrinin totemi bir yilandır. Teb şehri ise Eski Mısır'ın en önemli sağlık merkezidir⁸⁶. Dolayısıyla burada da yılan sağlıkla ilgili bir betimleme olarak karşımıza çıkmaktadır. Yılana belirli bir kutsiyetlik atfeden Mısırlılar sanatlarında da buna önemli yer vermişlerdir. Gerçekten Eski Mısır sanatında görülen, kuyruğunu ısırarak halka şeklini alan yılan motifi yani “uroborus” Mısır dışında da yaygın bir kullanıma sahiptir. Bu simgeye Roma'dan Hindistan'a, Mısır'dan Çin'e kadar geniş bir coğrafyada rastlanır ve genel olarak ebedi dönüşü, döngüsel zamanı ve yaşamı, bölünmezliği bununla birlikte de sonsuzluğu simgeler. Budistler onu “samsara” döngüsüyle özdeşleştirmişlerdir⁸⁷.

Bununla birlikte Eski Mısır'daki din adamları, yaratıcı hayal güçleri sayesinde yılanın da içinde bulunduğu sayısız tasvir ve simge geliştirmişlerdir; bunların tümü Güneş Tanrısı Ra'nın yeraltına doğru gerçekleştirdiği yolculuğu betimlemektedir. Buna göre, güneş her gece ölümler diyarının karanlık köşelerine inen tanrı iken, şafak vakti yaşam dolu olarak yeniden doğan bir ilaha dönüşmektedir. Manu, Ra'nın yolculuğa başladığı Batı dağıdır; Duat, onun yolculuk yaptığı yeraltı dünyasıdır; Bakhu ise onun sabahları doğduğu Doğu dağıdır. Mısırlılara ait olan ve bu temayı işleyen üç farklı derleme bulunmaktadır. Bu derlemelerin en

⁸⁴ R. A. Veenker, a.g.m., s.204.

⁸⁵ Joseph Campbell, *Batı Mitolojisi*, (Çev. Kudret Emiroğlu), İmge Yayınları, Ankara 1995, s. 13.

⁸⁶ F. Yöntemli, a.g.e., s. 23-24.

⁸⁷ H. Hancı, a.g.m., s.VI.

АКАДЕМИЧЕСКАЯ ИСТОРИЯ И МЫСЛЬ

Kılıç/atdd / 0000-0001-8024-8521-Eser/atdd/0000-0001-5527-5413

Makale Başv. Tarihi:08/10/2017

Makale Y. Kabul Tarihi:20/12/2017

eskisi “Yeraltında Olanların Kitabı” (Ölümler Kitabı) anlamına gelen Am-Duat Kitabı’dır. III. Tutmose (M.Ö. 1425) ve II. Amenhotep’in (M.Ö.1401) mezarlarında bulunan kitabeler ve şematik duvar resimleri “Ölümler Kitabı”nın tam versiyonunu içermektedir. Kitapta anlatıldığına göre, ölümlerin ölüm diyarına geçişi için izlemeleri gereken yol oniki saat dilimine tekabül eden bir düzlemden oluşmaktadır⁸⁸. Buna göre, bir kayıkla yolculuk yapan güneş önce yılanların bulunduğu kumsal alandan geçmekte ve kısa süre sonra da kendisi de bir yılan dönüşmektedir. Anlatıda oniki saatlik düzlemin yedinci saatinde tekrar yılan motifi karşımıza çıkmaktadır. Yılan bu noktada ise Cehennemin Efendisi (Apophis) olarak rol almaktadır. Onbirinci saat düzlemine gelindiğinde ise yılan Ra’nın kayığı çeken halat da bir başka yılan dönüşmektedir. Nihayetinde oniki saat boyunca Ra’nın kayığı binüçyüz karış uzunluğunda olan bir diğer yılanın içinden geçmektedir. Kayık yılanın ağzından çıktığında güneş yeniden doğuma ulaşmakta ve böylelikle ölümsüzlük döngüsü devam etmektedir⁸⁹.

Eskiçağ toplumlarının mitolojileri birbirilerine benzer motifler üzerinden oluşturulmuşlardır. Öncelik sonralık sırasına göre etkileşimin etkileyenin kim olduğu meselesi çözüme kavuşturulmak istense de çoğu kez bir yanlış olabileceği kuşkusuz bir sorun olarak ortada durmaktadır. Ancak bu tartışma ve endişeler bir tarafa Yunanlıların Hekim Tanrısı Asklepios’un ölümsüzlük arayışına dair Yunan Mitolojisinde de tıpkı diğer toplumlarda olduğu gibi yılan motifi kendini göstermektedir. Anlatıya göre, Apollon, Teselya’daki Beobeis Gölü’ne her gün gelerek yıkanan, Lapit Kralı Phlegias’ın kızı Koronis’i görerek âşık olmuş ve onu baştan çıkararak ilişkiye girmiştir. Bir gün Apollon kehanet merkezi olan Delphoi’a gitmek zorunda kaldığında, o zamana kadar tüyleri beyaz olan kargayı, Koronis’e göz kulak olsun diye görevlendirmiştir. Koronis Apollon’un çocuğuna hamile olmasına rağmen, Apollon’un yokluğundan yararlanarak Arkadialı Elatos’un oğlu İskhys’le de beraber olmuştur. Koronis’in bu sadakatsizliğine şahit olan karga, her şeyi Apollon’a anlatmak üzere Delphoi’a doğru yola çıkmıştır. Her şeyi önceden görebilme

⁸⁸ George Hart, *Mısır Mitleri*, (Çev. Mehmet Sait Türk), Phoenix Yayınları, Ankara 2012, s. 81 ve 87.

⁸⁹ F. Yöntemli, *a.g.e.*, 25.

АКАДЕМИЧЕСКАЯ ИСТОРИЯ И МЫСЛЬ

Kılıç/atdd / 0000-0001-8024-8521-Eser/atdd/0000-0001-5527-5413

Makale Başv. Tarihi:08/10/2017

Makale Y. Kabul Tarihi:20/12/2017

yeteneğine sahip olan Apollon, sevgilisinin kendisini aldattığını da hemen öğrenmiş ve öfkelenmiştir. Apollon cezalandırmaya kendisine haber vermeye gelen kargadan başlamıştır. Böylesi kötü bir haber getiren karganın bembeyaz tüylerini siyaha çevirerek onu lanetlemiştir. Apollon, Koronis'in sadakatsizliğini kız kardeşi Artemis'e anlatınca bu duruma çok sinirlenen Artemis, oklarıyla Koronis'i öldürmüştür. Apollon sevgilisinin ölümü üzerine çok üzülmüş ancak iş işten geçmiştir. Koronis'in ruhu Tartaros⁹⁰'a ulaşmış, bedeni de yakılmak için hazırlanmıştır. Tam bu esnada Apollon Hermes'ten Koronis'in karnındaki çocuğu kurtarması için yardım istemiştir. Hermes hemen harekete geçmiş ve alevlerin sardığı bedenden çocuğu çıkarmıştır. Asklepios adı verilen çocuk, Kentaurosların⁹¹ en bilgisi olan Kheiron'a büyütülmesi için verilmiştir. Askelepios Kheiron'un yanında tüm doğa bilgilerini ve avcılığı öğrenmiş, bildiklerini aktarmak ve ihtiyacı olanlara yardımcı olmak için hekimliğe başlamıştır. Kısa zamanda başarılı bir hekim olan Askelepios hastalıkların yanı sıra ölüme de çare bulmuştur. Athena'nın yardımıyla Perseus tarafından öldürülen Medusa'nın sol tarafındaki damarlardan akan kan ölüme karşı etkin bir ilaç içerirken, sağ tarafındaki damarlarda ise zehir bulunmaktadır. Perseus'un Medusa'yı öldürmesinden sonra bu kanları ele geçiren Athena, ölüme çare olan kanı Asklepios'a vermiştir. İnsanların ölümüne üzülen ve onlara derman olmaya çalışan Asklepios da büyük bir hevesle ölen insanları yeniden diriltmeye başlamıştır. Kurduğu ölümlü sistemin bozulmasına katlanamayan Zeus, hemen bu duruma el koymuş ve Asklepios'u gönderdiği yıldırımlarla çarparak öldürmüştür. Asklepios'un o sırada elinde bulundurduğu ölümsüzlük ilacı elinden düşerek toprağa karışmış ve topraktan her derde deva olan sarımsak çıkmıştır⁹². Zeus'un gazabıyla yıldırım çarpmasıyla öldürülen Asklepios daha sonra yine Zeus tarafından tıp tanrısı olarak ilan edilmiştir. Tıp amblemlerinde yer edinen ve tarihi M.Ö. 3000'lerdeki Mezopotamyalı Sumerlere kadar uzanan yılan figürü de, Asklepios ve onun asası ile bütünleşmiştir. Ölümünden sonra

⁹⁰ Yeraltında, cehennemlerin derinliklerinde, bulunan korkunç yer. Zeus'un kendisine isyan edenleri atığına inanılan çukur. Bkz. Ş. Can, *a.g.e.*, s. 488.

⁹¹ Belden aşağısı at bedeni, üst kısmı ise normal insan vücudu olan mitolojik yaratık. Bkz. Michael Grant-John Hazel, *Who's Who in Classical Mythology*, London and New York 2002, s. 78.

⁹² İ. Gezgin, *a.g.e.*, s. 217-219.

Asklepios adına iki yüzden fazla mabet (Asklepion) kurulmuştur. Asklepion'ların açılışı için izin almaya gelen heyetlere, hekimlerle birlikte kutu içinde bir yılan gönderme âdet haline gelmiştir. Ayrıca Asklepion'ların giriş kapısı üzerinde “Buraya ölümün girmesi yasaktır” ibaresi yer almaktadır. Yine Yunanlılara ait bir başka anlatıda da; Hekimler imparatoru olarak adlandırılan Galen'in, iyileşmeyeceği görüşüyle Asklepion'a kabul etmediği hasta intihar amacıyla, iki yılanın zehirlerini boşalttığı tasta içmiş ancak ölmeyip, iyileşmeye başlamıştır. Galen iyileşen hastaya: “Yılan zehrinin aynı zamanda şifa verici olduğunu düşünüyor, fakat hastalarda denemeye cesaret edemiyordum. Benim bu düşüncemi haklı çıkardın. Bundan sonra Asklepion'un sembolü çifte yılan olacaktır” demiştir⁹³. Ayrıca Ege adalarından Girit'te yılanın verimlilik, yeniden doğuş ve ölümsüzlük simgesi olarak kabul edildiği görülmektedir⁹⁴.

Akrep

Mitolojide ölümsüzlük sembolü olarak karşımıza çıkan hayvanlardan birisi de akreptir. Akrep sembolünün yaygın olarak yılanla birlikte kullanıldığı görülmektedir. Yılan gibi akrepte mitolojilerde, kutsal kitaplarda, efsanelerde, masallarda ve halk hikâyelerinde yer almıştır. Doğu mitolojilerinde “akrep-adam” yahut “akrep-kadın” şeklinde de yer bulan akrep sembolü, Gılgamış Destanı'nda akrep-adam olarak görülmektedir⁹⁵. Akrep-adam, destanda hiçbir ölümlüye nasip olmayan ölümsüzlük sırrının bekçisidir. Doğu kaynaklarında önemli bir yer tutan ölümsüzlük sırrına, destanda Akrep-adam'ın vâkıf olması, akrebin sahip olduğu sihirli gücün bir işaretidir⁹⁶. Gılgamış Destanı'nın ilgili bölümünde “akrep-adam” Gılgamış'ın istediği ölümsüzlüğü bulamayacağını söylemektedir. Aynı ifade Siduri ve Utnapiştim

⁹³ H. Hancı, a.g.m., s.VII.

⁹⁴ N. Yıldırım, a.g.m., s.13.

⁹⁵Burada “akrep adam” Gılgamış ile diyalog kurarak ona, senin tasarladığını hiçbir insan yapmamıştır. Ölümlü hiçbir insan dağa girememiştir. Dağ uzun ve karanlıktır. Orada bir damla ışık göremezsin diyerek, Gılgamış'ın ölümsüzlük arayışından vaz geçmesini önermektedir. Ancak Gılgamış'ın ısrarı üzerine onun dağa girmesine izin vermiştir.

⁹⁶Servet Tiken, “Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Kültürel Bir Sembol: Akrep”, *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 37, Erzurum 2008, s. 160.

tarafından da Gilgamesh'a söylenmiştir⁹⁷. Bununla birlikte Akrep Mezopotamya mitolojisinde içerdiği ızdırap verici zehir nedeniyle sihirli gücün ve koruyuculuğun simgesi kabul edilmektedir. Ayrıca akrep figürü ana tanrıça ya da aşk ve kadınlık tanrıçası olarak kabul edilen İstar'ın da simgesidir⁹⁸.

Salyangoz

Günümüz insanının fazla dikkatini çekmeyen salyangoz da, binlerce yıldan beri ölümsüzlüğün sembolü olarak görülmüştür. Her baharda yağmurlarla birlikte uyanan salyangoz, yazın başlayan kuraklıkla beraber geçici bir süreliğine ölmekte ve sonraki baharın yağmurlarıyla yeniden hayata dönmektedir. Salyangozun kabuğunun biçimi elipstir. Elips işareti sonsuzluğun sembolüdür. Modern camilerin duvarlarında bu işaretlerin fırça darbeleriyle bolca kullanıldığı görülmektedir. Aynı işaret güneş sisteminin devinimini karşılamaktadır. Büyük patlamadan sonra soğuyarak güneş etrafında dönmeye başlayan yıldızlar, gezegenler milyarlarca yıldır bu hareketi kendilerine yörünge olarak benimsemişlerdir⁹⁹.

Sonuç

İnsanoğlu yaradılışından beri evreni ve onun sağladığı hayatın gizemini anlamaya çalışmıştır. Evren insanın hayatını devam ettirmesi için bütün imkânları temin eden temel olgu olmuştur. Bu sebepten olmalı ki, insan evrendeki varlığını sürdürmek veya daha fazla burada kalabilmek için çaba içerisine girmiştir. Söz konusu dürtü insanın ölümsüzlük arayışının veya gençleşme gayesinin temel nedeni olmuştur. Nitekim insanın hayal gücünün eseri olan, ancak bazen bünyesinde gerçek olayların kırıntılarını da barındıran mitolojide, ölümsüz olma veya genç kalma idealinin, sırlarını ortaya koymaya çalışmıştır. Bu gizemin doğada arandığından da şüphe yoktur. Öyle ki, mitolojide ölümsüzlük veya gençleştirme

⁹⁷Gerald K Gresseth, "The Gilgamesh Epic and Homer", *The Classical Journal* , Vol. 70, No.4, 1975, s. 13.

⁹⁸ N. Yıldırım, a.g.m s.8.

⁹⁹ İ. Gezgin, a.g.e., s. 216-217.

АКАДЕМИЧЕСКАЯ ИСТОРИЯ И МЫСЛЬ

Kılıç/atdd / 0000-0001-8024-8521-Eser/atdd/0000-0001-5527-5413

Makale Başv. Tarihi:08/10/2017

Makale Y. Kabul Tarihi:20/12/2017

sırının ilacı bazı bitki çeşitleri, su ve bazı hayvan türleri olarak karşımıza çıkmaktadır. İlk defa icat ettikleri çivi yazısı sistemiyle mitsel düşüncelerini yazıya aktaran Sumerlerle başlayan “bitki”, “su” ve “hayvan” üçlemesi farklı toplumların mitsel anlatılarında da karşımıza çıkmaktadır. Ancak toplumların meyilleri ve sosyo-ekonomik yapıları veya coğrafi faktörleri gibi etmenler nedeniyle, bu üçleme kimi toplumlarda önem sırası açısından değişikliklere uğramıştır. Bazı toplumlarda ise bahsi geçen motiflerin, ölüme karşı içerdikleri derman yetilerini, tek başına göğüsledikleri görülmektedir.

Bu noktadan hareketle, toprak ananın evlatları olarak kabul gören bitkiler, ölümsüzlük arayışının sembolik ilk halkasını oluşturmaktadırlar. Sumerlerin efsanevi kahramanı Gılgamış’la başlayan bu mitsel sembol, ardılındaki birçok toplum ve farklı coğrafyalarda kabul görmüştür. Böylelikle Gılgamış’ın, suyun derinliklerinde aradığı “yaşam otu” ve onun sırrı, farklı toplumlarda form değiştirerek; mantar, elma, asma, hayat ağacı ve benzer bitkilerin bir getirisi olan bal olarak karşılık bulmuştur. Nitekim Sumer’de, Mısır’da, Antik Yunan’da ve özellikle Uzak Doğu’da önem atfedilen *Goderma lucidum* (Ölümsüzlük Mantarı) gençliği muhafazanın ve yeniden kazanmanın iksiri olarak benimsenmiştir. Kutsal kitaplarda Hz. Âdem ile Hz. Havva’yı yoldan çıkarabilecek kadar büyük bir cazibeye haiz olan elma da, eskiçağ toplumları tarafından ölümsüzlük emaresi olarak kabul bulmuştur. Böylelikle Hint, İskandinav ve Gal mitolojilerinde yer edinmiştir. Asma ise Sumer toplumunda Tanrıça Siduri ile kutsiyet kazanırken, bu kazancını Yunan toplumuna peri kızı Calypso ile geçirmiştir. Tüm bunlarla birlikte belki de bütün bitkilerin yetisini tek bir bedende saklayan, yılan tarafından korunan, hayat ağacı figürü ise yazımız boyunca bahsini geçirdiğimiz her bir toplumda yerini bulmuş; evreni, hayatı, ölümü ve ardılından gelen yeniden dirilmeyi simgelemiştir. Bitki ve çiçek özlerinden yapılan bal ise tanrıların gıdası olarak taçlandırılmış ve ölüme karşı bir ilaç olarak kabul edilmiştir. Ancak bu noktada ölümsüzlük zincirinin belki de en kuvveti halkasının “su” olduğunu unutmamak gerekmektedir. Zira toprak bitkilere can verme yetisine sahip iken, toprağa can veren ise su olmuştur. Evrenin yaradılış hikâyesinde karşımıza çıkan su, büyüünün ve tıbbın kaynağı olarak

АКАДЕМИЧЕСКАЯ ИСТОРИЯ И МЫСЛЬ

Kılıç/atdd / 0000-0001-8024-8521-Eser/atdd/0000-0001-5527-5413

Makale Başv. Tarihi:08/10/2017

Makale Y. Kabul Tarihi:20/12/2017

kabul edilmiştir. Böylelikle insanoğlunun hayalî emellerinin anahtarı olarak görülen suya, ebedi hayatı ve gençliği daim kılan bir görev yüklenmiştir. Kutsal olarak görülen su; canavarlar tarafından beklenmekte, ulaşılması çok zor yerlerde bulunmakta ve ebediliğe ulaşmak ancak bir kahramana nasip olmaktadır. Bu sebeple ölümsüz olmak isteyen insanoğlu aynı zamanda zorlukları aşan bir kahraman olmalıdır. Hitit toplumunda amansız hastalıkların tedavisinde derman olarak kullanılan “Hayat Suyu”, Yunanlılarda ise Akhilleus’a yiğitliğini ve ölüme karşı direncini verendir. Makedonyalı İskender’in karanlığa yaptığı yolculuğun sebebi yine “Hayat Suyu”dur, dolayısıyla ölümsüzlük arzusudur. Hindu Syāvana gençliğini yeniden elde edebilmek adına, tanrısal içecek somadan vazgeçmiştir. Başkurt Türklerinden Ural Batın ölümsüzlüğü kendisi için değil, Ural Dağı için elde etmiştir. Köroğlu Rövsen, babasının gözlerini açacağına inandığı hayat suyuna ulaştınca, kendisi ölümsüz olmuştur.

Hayvan türleri ise ölümsüzlük halkasının son zincirini oluşturmaktadır. Hayvan figürü ölümsüzlüğe dair birçok mitsel anlatıda cins değişikliğine uğramasına rağmen amacından hiç şaşmamıştır. Ölümsüzlük vadeden hayvan motifi, ilk defa Sumerlerin Gılgamış efsanesinde yılan formuyla karşımıza çıkmaktadır. Gılgamış’ın yaşam otunu kaptırdığı yılan, mitsel anlatıların birçoğunda başkahraman olmuştur. Yılan hem ölümü, yani zehri hem de ölüme çareyi, yani panzehri bünyesinde barındırdığından, şifa dağıtma ve can alma misyonlarının her ikisine de sahiptir. Yılan, Sumerlerle başlayarak M.Ö. 4 bin yıldan bu yana kendisine biçilen bu görevi, sağlığa dair ortaya konmuş olan birçok sanat yapıtında, rölyefte ve silindir mühürde göstermektedir. Nitekim yılan motifi Yunan Hekim Tanrısı Asklepios’tan bu yana da hekimliğin sembolü olarak kullanılmaktadır. Bu sembol ve insanoğlunun zihnindeki yılan algısı geniş coğrafyalara yayılmıştır. Böylelikle Asur, Mısır, Babil, İran, Hitit, Yunan ve Kıbrıs medeniyetlerinin sanat eserlerinde “Hayat Ağacı” ile birlikte kullanılmıştır. Ayrıca Alman, Litvanya, Rus, Türk, Polonya ve İtalyan mitolojilerinde de önemli bir yer edinmektedir. Mısır güneş tanrısı Ra’nın ölümsüzlük yolculuğunda yoldaşı olan yılan, Hitit kanunlarında ise ölümcül büyülerin vazgeçilmezi konumundadır. Yılanı bu kutsal gayede yalnız bırakmayan bir diğer hayvan da akrep olmuştur. Yılan gibi akrepte mitolojilerde ve

kutsal kitaplarda yer edinmiştir. Gılgamış Destanı'nda akrep ölümsüzlük sırrının bekçisi olarak tasvir edilmektedir. Kaf Dağı'nın ardında yaşadığına inanılan "Anka Kuşu" ise insanoğlunun ölümsüzlük arayışında medet umduğu unsurlardan bir diğeri olmuştur. Tüm bunlarla birlikte nadirde olsa dünya mitolojisinde ölümsüzlük adına yer edinen bir diğeri hayvan ise salyangozdur. Salyangozun kabuğunun sahip olduğu elips şeklindeki form, onun ebediliği ve sonsuz yaşamı müjdeleyen bir varlık olarak algılanmasını sağlamıştır.

Netice itibariyle insanoğlu bin yıllardır, yaradılışının yoldaşı olan ölüme karşı gelmeye çalışmıştır, ancak bu mücadelede kaybeden taraf olmuştur. Bu direniş onu farklı çabalara itmiş olsa da, bu süreçte umudunu her dem taze tutmuştur. Narsist yapısını bir nebze de olsa frenlemeyi başaran ölümlü beşer, ölümsüzlük emellerinden vazgeçerek daha uzun ve daha genç bir ömür sürmeye meyil etmiştir. İşte bu sebepten gelişen bilim ile birlikte insan DNA'sı üzerinde yapılan çalışmaların başlıca amacı bu olsa gerek. Öyle ki, insanoğlu hala Gılgamış'ın yılana kaptırdığı yaşam otunun peşindedir.

Kaynaklar

ALBRİGHT, W.F., 1918, "The Babylonian Sage Ut-Napiştim Ruqu", Journal of the American Oriental Society, Vol. 38, 1918, s. 60-65.

ALLEGRO, John M., 1956, The Sacred Mushroom and the Cross, New York.

BURKERT, Walter, 2012, Yunan Kültüründe Yakındoğu Etkileri, (Çev. Mehmet Fatih Yavuz), İthaki Yayınları, İstanbul

CAMPBELL, Joseph, 1995, Batı Mitolojisi, (Çev. Kudret Emiroğlu), İmge Yayınları, Ankara.

CAN, Şefik, 1994, Klasik Yunan Mitolojisi, İnkılap Kitabevi, İstanbul.

CIVIL, Miguel, Ignace J. Gelb, Aleo Oppenheim, Erica Reiner, 1960, The Assyrian Dictionary of Oriental Institute of University of Chicago (CAD), Chicago.

АКАДЕМИЧЕСКАЯ ИСТОРИЯ И МЫСЛЬ

Kılıç/atdd / 0000-0001-8024-8521-Eser/atdd/0000-0001-5527-5413

Makale Başv. Tarihi:08/10/2017

Makale Y. Kabul Tarihi:20/12/2017

ÇİĞ, Muazzez İlmiye, 2000, Gilgamesh (Tarihte İlk Kral Kahraman), Kaynak Yayınları, İstanbul .

EKROTH, Gunnel, 2007, “Heroes and Hero-Cults”, A Companion to Greek Religion (Ed. Daniel Ogden), Blackwell, s.86-100.

ELİADE, Mircea, 2005, Dinler Tarihi, (Çev. Mustafa Ünal), Serhat Kitapevi, Konya.

EMİRÇUPANİ, Ahad, 2008, “Farsça Deyim ve Atasözlerinde Ab-ı Hayat ve Türk Edebiyatına Yansımaları”, A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, S. 37, Erzurum, s. 187-208.

ERDOĞDU, M. Yüksel-Mustafa Özkan, 2007, “Farklı Dini İnanışlardaki Bireylerin Ölüm Kaygıları ile Ruhsal Belirtiler ve Sosyo-Demografik Değişkenler Arasındaki İlişkiler”, İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi, S. 14(3) s. 171-179.

ERGÜN, Metin, 2011, “Ural Batın, Akbuzat ve Köroğlu Destanları Arasındaki Benzerlikler”, Milli Folklor, C. 7, S. 49, s. 13-15.

ERHAT, Azra, 1996, Mitoloji Sözlüğü, Remzi Kitabevi, İstanbul.

FERRY, David, 1991, “Gilgamesh: Tablets X and XI”, Arion Third Series, Vol. 1, No. 3, , s. 93-116.

FINK, Gerhard, 2004, Antik Mitolojide Kim Kimdir?, (Çev. Serpil Erfindik Yalçın), İlya İzmir Yayınları, İzmir.

GEZGİN, Deniz, 2010, Bitki Mitosları, Sel Yayınları, İstanbul.

GEZGİN, İsmail, 2009, Gılgamış, Alfa Yayınları, İstanbul.

GRANT, Michael &John Hazel, 2002, Who’s Who in Classical Mythology, London and New York.

GRESSETH, Gerald K., 1975, “The Gilgamesh Epic and Homer”, The Clasical Jounal , Vol. 70, No.4, , s. 1-18.

HANCI, Hamit, 2005, “Yılan Hilyesi”, Sted, C. 14, S. 8, Ankara, s. VI-IX

АКАДЕМИЧЕСКАЯ ИСТОРИЯ И МЫСЛЬ

Kılıç/atdd / 0000-0001-8024-8521-Eser/atdd/0000-0001-5527-5413

Makale Başv. Tarihi:08/10/2017

Makale Y. Kabul Tarihi:20/12/2017

HART, George, 2012, Mısır Mitleri, (Çev. Mehmet Sait Türk), Phoenix Yayınları, Ankara.

HESİODOS, 1977, Eseri ve Kaynakları, (Çev. Sabahattin Eyüboğlu-Azra Erhat), TTK Basımevi, Ankara.

HÖKELEKLİ, Hayati, 1991, “Ölüm ve Ölüm Ötesi Psikolojisi”, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, S. 3, C. 3, Y.3, s. 151-165.

HOOKE, S. H., 1991, Ortadoğu Mitolojisi, (Çev. Alaeddin Şenel), İmge Kitabevi, Ankara.

İMPARATİ, Fiorella, 1992, Hitit Yasaları, İtalyan Kültür Heyeti, (Çev.Erendiz Özbayoğlu), Ankara.

KARAKAŞ, Rezan, 2012, “Siirt Halk Kültürünün Şifa Dağıtıcıları: Kutsal Sular”, Turkish Studies, Vol. 7/4, s. 2149-2161.

KILIÇ, Yusuf-H.Hande Duymuş, 2008, “M.Ö. II. Bin Yılda Anadolu’da Besin Maddeleri (Hitit Öncesi Toplumlarda ve Hititlerde)”, Prof. Dr. Yavuz Ercan’a Armağan Kitabı, Ankara, s. 335-353.

KINAL, Firuzan, 1983, Eski Mezopotamya Tarihi, A.Ü. DTCF Yayınları, Ankara.

KOÇ, Mustafa, 2002, “Ölüm Korkusu Üzerine Kuramsal Açından Psikolojik Bir Değerlendirme”, Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, S. 6, Sakarya, s. 7-20.

KORKMAZ, Mehmet, 2012, Mitoloji Sözlüğü, Alter Yayınları, Ankara.

KRAMER, S.N., 1995, Tarih Sumerde Başlar, (Çev. M. İlmiye Çığ), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

LAUFFER, Siegfried, 2009, Büyük İskender, (Çev. Nilgün Sorguç), İlya Yayınları, İzmir.

MEMİŞ, Ekrem, 2005, Troya ve Troyalılar, Çizgi Yayınevi, Konya.

MURAT, Leyla, 2012, “Hititlerde Su Kültü”, A.Ü. DTCF Tarih Araştırmaları Dergisi, C. 31, S. 51, Ankara, s.125-158.

ÖGEL, Bahaeddin, 2003, Türk Mitolojisi, C. I, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

ÖKSE, Tuba, 2006, “Eski Önasya’dan Yeni Yıl Bayramları, Bereket ve Yağmur Yağdırma Törenleri”, Bilig Dergisi, Ankara, S.36, s. 47-68.

ÖNCÜL, Kürşat, 2007, “Eskatoloji Mitleri Bağlamında Güzelköy (Denizli) ”), Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, S.42, Ankara, s.1-7.

PRITCHARD, James B., 1973, The Ancient Near East, Vol. I, USA.

RAMAZANOĞLU, Muzaffer, 1998, Gilgamiş Destanı (Tercümesi), MEB Yayınları, Ankara.

REMLER, Pat., 2010, Egyptian Mythology A Toz, Chelsea House, New York.

REYHAN, Esmâ, 2008, “Eski Anadolu Kültüründe Büyü ve Büyücülük”, Akademik Bakış, C.2, S.3, Ankara, s.227-242.

RIZZA, Alfredo, 2006, “Due protagonisti della mitologia anatolica”, Intono a CTH 321, Milano, s. 221-256.

SEVİNÇ, Fatma, 2004, “Eski Yakındoğu’da Rahip ve Rahibe Tasvirleri”, AÜ. DTCF Dergisi, C. XXXIV, S.2, Ankara, s.74-110.

SEYİDOV, Mirali-Abdulkadir Erkal, 2010, “Azerbaycan Mitolojik Tefekkürünün Kaynakları I”, Atatürk Üniversitesi e-Dergi, s. 125-154.

ŞİMŞEK, Esmâ, 2004, ”Ölümsüzlük İlacı Elma”, Turkish Studies, Vol. 3/5, 2008, s.193-200.

TEVRAT, 2009, Kitabı Mukaddes Şirketi Yeni Yaşam Yayınları, İstanbul.

TİKEN, Servet, 2008, “Sezai Karakoç’un Şiirlerinde Kültürel Bir Sembol: Akrep”, A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, S. 37, Erzurum, s. 159-172.

YAZIOĞLU, Ruhattin-Tuncay İmamoğlu, 2007, “Mevlana Düşüncesinde Bir Ölümsüzlük Tecrübesi Olarak İradi ve Doğal Ölüm”, A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, S. 34, Erzurum, s. 9-19.

АКАДЕМИЧЕСКАЯ ИСТОРИЯ И МЫСЛЬ

Kılıç/atdd / 0000-0001-8024-8521-Eser/atdd/0000-0001-5527-5413

Makale Başv. Tarihi:08/10/2017

Makale Y. Kabul Tarihi:20/12/2017

VEENKER, R. A., 1981, “Glgameshandthe Magic Plant”, *TheBiblicalArchoeologist*, Vol. 44, No.4, , s.199-205.

YEN, Fırat, 2008, Farklı *Ganoderma lucidum* Suşlarının Sıvı ve Katı Besin Ortamlarında Misel ve Karpafor Gelişimi ile Verim ve Bazı Kalite Özelliklerinin Karşılaştırılması, Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Adana.

YILDIRAN, Neşe, 2001, “Yakındoğu Sembolizminde Akrep, Yılan; Akrep-Adam ve Şahmeran”, *Folklor-Edebiyat Dergisi*, C.VII, S.26, Ankara, 5-22.

YÖNTEMLİ, Fuat, 2006, *Hayat Ağacı Ejder Yılan*, N.K.M. Yay., İstanbul.